

Szabadságjogi viták a járványkezelésről a magyar média hasábjain

Az Azonnali.hu oltásvitájának elemzése

Jelige: adapál

Bevezető

A 2020-as év olyan kihívások elé állította az emberiséget, amelyekkel a nyugati országok lakói csak történelemkönyvekben, nagyszülők visszaemlékezéseiben vagy sci-fikben találkoztak. Regionális konfliktusok, humanitárius katasztrófák természetesen előfordultak, azonban egy olyan közös, az egész világ lakosságát mindennapi életében érintő probléma, mint a koronavírusjárvány, legalább a második világháború óta nem érte a Földet — sőt a globalizáció jelenlegi mértékét és az ellátórendszerek totális egymásra utaltságát tekintve, még a világháborúk sem jelentettek akkora kollektív megrázkódtatást, mint a járvány.

Ez az időszak számos új kérdést vetett fel a közös együttélésünkkel kapcsolatban, és olyan, a társadalom kereteit alapjaiban érintő, már szinte elfeledettnek hitt vitákat hozott felszínre, amelyeken boldogabb időkben csak jogfilozófusok gondolkodnak. Régóta nem kellett az euró-atlanti térség emberének komolyan eltöprengenie azon, hogy a szabadsága vagy a biztonsága-e a fontosabb, vagy hogy tulajdonképpen mit is jelent állampolgárnak lenni az adófizetésen, az állami szolgáltatások igénybevételén és (jobb esetben) a szabad vezetőválasztáson kívül. Hogy milyen felelősséggel, korlátokkal és kötelezettségekkel jár egy társadalom tagjának lenni, amelyben egyaránt léteznek kollektív és egyéni érdekek is — de hol húzódik ezeknek a határa? Milyen indokkal korlátozhatja az állam a polgárainak önrendelkezési jogát, és mitől lesz az arányos? Mit nem szabad meglépnie egy jogállamnak, még akkor sem, ha az észszerűnek tűnik? Azt hittük, hogy 1945, itt Közép-Kelet Európában¹ meg legalább 1989 után nem kell ezekkel lényegileg foglalkoznunk.

De beütött a Valóság². A politikusoknak nem volt elég már csak identitáspolitikai küzdelmet folytatni a vélt vagy valós ellenséggel. Régóta nem jelentett annyit, hogy kik és milyen

¹ Szűcs, Jenő. Vázlat Európa három történeti régiójáról. Budapest: Magvető, 1983.

² Techet, Péter. „2020-ban megjelent a valóság az életünkben.” Azonnali.hu. 2020. január 2.

https://azonnali.hu/cikk/20210102_2020-ban-megjelent-a-valosag-az-eletunkben (hozzáférés dátuma: 2023. január 2.).

megfontolások alapján irányítanak egy országot, mint ekkor. Dönteni és cselekedni kellett olyan ezer tényező kérdésében, hogy mivel lehetne a leghatékonyabban minél több emberi életet megvédeni a vírustól úgy, hogy párhuzamosan a preventív intézkedéseinkkel nem okozunk szintén emberi életbe kerülő pszichés és gazdasági károkat, és közben nem is csorbítjuk aránytalan mértékben az emberek fundamentális szabadságjogait, amelyekre a modern Európa és a nyugati kultúra épült.

S emellett némileg paradox módon épp az egészségünk féltése okozta (ön)korlátozások, emlékeztettek minket arra, hogy az emberi életnek valójában sokkal de sokkal többről kellene szólnia, mint a puszta biztonságról és a túlélésről.³ Mérlegelni kellett, hogy milyen értékek mentén határozzuk meg magunkat, és mit priorizálunk, erre pedig a különböző társadalmak különböző válaszokat adtak.

Magyarországon is rengeteg nézőpont került felszínre, a kínai diktatúra totális megfigyelését és a teljes lezárásokat méltatóktól, a szabaddöntés jogát mindenek felé helyezőkhöz. Ez persze most két szélsőség kiemelése, de úgy vélem, mindegyik álláspont mögött valós emberi igények, félelmek és vágyak húzódnak meg, amelyekről nem szabad megfeledkeznünk. Egy rendkívül széthúzó társadalomban élünk, a polarizáció⁴ pedig egyre drasztikusabban fokozódó világjelenség; a demokratikus politizálás azt is kell, hogy jelentse, hogy ne megszegyeníteni próbáljuk a másik oldalt, hanem megértéssel forduljunk felé, és ha nem is értünk vele egyet, legalább feltételezzük, hogy nem akar rosszat. Egy konszolidált társadalmi diskurzust azért is a kulcsfontosságú a demokrácia fennmaradásának szempontjából, mivel a mögöttünk lévő két-három év világpolitikai fejleményeit elnézve, nem elképzelhetetlen, hogy a közeljövőben egyre gyakrabban kell majd a járvány időszakához hasonló, nehéz és életbevágó döntéseket meghoznunk, ha pedig létezik egy véleménybuborékokon átívelő társadalmi kommunikáció⁵, talán egy szélesebb kör számára tudunk elfogadható döntéseket meghozni.

³ Siguenza, Carmen, és Esther Rebollo. Byung-Chul Han: COVID-19 has reduced us to a 'society of survival'. 2020., 05, 25. <https://www.euractiv.com/section/global-europe/interview/byung-chul-han-covid-19-has-reduced-us-to-a-society-of-survival/> (hozzáférés dátuma: 2022.. 12. 4.).

⁴ Prior, Markus. „Media and Political Polarisation.” Annual Review of Political Science, 2013: 101-127.

⁵ Mill, John Stuart. A szabadságról. Budapest: Helikon, 2020.

A járvány időszaka alatt a magyar médiában szinte kizárólag⁶ az Azonnali.hu⁷ biztosított széleskörű társadalmi vitára lehetőséget és engedett megszólalni minden oldalt. Történt ez vélhetően azért is, mert az egyik alapító-főszerkesztő, Bakó Bea is számtalan kérdésben más álláspontot képviselt, mint a magyar nyilvánosság többége, azonban főszerkesztői pozícióját nemcsak saját narratívájának propagálására használta, hanem tagadhatatlan érdeme, hogy a saját véleményével szöges ellentétben álló cikkek sokaságának engedett teret — még egyszer: teljesen hiánypótló módon. A portál helyet adott az oltás kötelezővé tételétől kezdve a védetségigazolvány apartheidként való értelmezésén át a szocialistától a libertariánusig mindenféle nézetnek; a cikkek írói között előfordultak pártelnökök, orvosok, filozófusok, történészek, de (és ez is rendkívül méltatandó) egyszerű egyetemi diákok is. Annyi mindenki megszólalhatott itt, hogy szinte teljes egészében reprezentálódtak a magyar társadalom főbb értékkülönbségei a járványhoz való hozzáállásban. A dolgozat ezen törésvonalakat igyekszik bemutatni, a történetek kontextusba helyezésével, pár kiegészítéssel és némi vitatkozással, amely elsősorban a logika bukfenceknek szól, nem pedig állásfoglalás vagy ítélet az adott vélemény felett.

Érdekes megfigyelés, hogy — bár természetesen van korreláció politikai ideológia és a járványkezelés megítélése között —, de a vélemények nem helyezhetőek el egyszerűen a bal-jobb skálán. Techet Péter, az Azonnali korábbi újságírójának szavaival⁸élve, nem igaz, hogy: „csak libertariánusok és szélsőjobboldali alusipkások állnak ki a Szabadság mellett, és velük szemben csak woke-balliberálisok, etatisták lennének a Tudomány pártján.”

Ezek egy része racionális érvelő, érthető állásfoglalás, azonban vannak szokatlan jelenségek. Úgy tűnik, hogy életünk féltése és a társadalmi krízis számos embernek feloldatotta korábbi (vagy igazából sosem létezett) identitását, mivel önmagukat valamilyen irányba szilárdan

⁶ Fontos megemlíteni még a Mércét, akik a deklaráltan radikális baloldali identitásuk ellenére komolyan foglalkoztak libertárius véleményekkel is.

⁷ Az újság 2022. szeptemberében befejezte a működését, de Bukovics Martin alapító-főszerkesztőt még 2021. őszén kirúgták, Bakó Bea ezt a sorsot csak azért úszta meg, mert anyasági szabadságon volt, tehát jogtalan lett volna a kirúgása. A két volt főszerkesztő a történetek után megalapította a Gemišt-et. <https://www.gemist.hu/>

⁸ Techet, Péter. „Egy lehetséges kompromisszum: kötelező oltás, de szankció nélkül.” Azonnali.hu. 2022. 08. 03. https://azonnali.hu/cikk/20210803_egy-lehetseges-kompromisszum-kotelezo-oltas-de-szankcio-nelkul (hozzáférés dátuma: 2022.. 12. 17.).

elkötelezettnek vallott közéleti szereplők és szervezetek foglalmaztak meg az elméleti identitásukkal — eufemisztikusan szólva — rendkívül furcsán összeegyeztethető álláspontot.⁹

Lezárások: arányosak-e vagy túlzóak?

Először az Azonnali leghangosabb szabaddöntési jog pártolójának: magának az EU-jogász főszerkesztőnek az érvkészletét¹⁰ vizsgálom, ugyanis a későbbi korlátozásellenes vélemények is nagyon hasonló alapokon nyugszanak. 2020. áprilisában járunk, a járvány nemrég érte el Magyarországot, mindenki számára új és rémisztő a helyzet, március végén kijárási korlátozásokat vezettek be, amiket aztán határozatlan ideig meg is hosszabbítottak. Bezárták az iskolákat, a betegségről alig tudni valamit, a médiában azt látjuk, hogy sorra halnak meg az emberek, olaszországi kórházak horrorisztikus felvételei kerültek nyilvánosságra¹¹, az oltások még homályban. Mit mondunk erre a helyzetre?

Bakó Bea azt, hogy indokolatlanul zárták be emberek millióit, hiszen a veszélyeztetett csoportok egyértelműen elkülöníthetőek. A cikkből nem derül ki egyértelműen, hogy Bakó a veszélyeztetett csoportoknak mennyi döntési szabadságot hagyna, de a társadalom többségének, akik egészségesek és viszonylag fiatalok, mindenképpen biztosítaná a mérlegelési jogot, hogy szabadon eldönthessék: mekkora veszélynek hajlandóak kitenni önmagukat.

“Ott, ahol az állam eddig szabad mérlegelésre bízta (és egyelőre még most is arra bízta), hogy élsz-e az egészségedet nyilvánvalóan nagy mértékben károsító szerekkel, mint a cigi vagy az alkohol, és belátásod szerint ülhettél repülőre, hajóra, vonatra vagy autóba, viselve egy esetleges baleset kockázatait, most nem csak azoktól vonják meg a kockázatviselés szabadságát, akikre jelentősen veszélyesebb a vírus (idősek, krónikus betegek), hanem azoktól a fiatal

⁹ A rendpárti, horthista Mi Hazánk egyszerre csak a szabadságjogok legnagyobb élőharcosa lett; akik pedig eddig elvileg az emberi önrendelkezést és a szabadságot tartották a legfontosabb értéknek, a liberálisok és közéleti egyszerre csak a legegénylőspártibb és kollektivistábbbb véleményét foglalmazták meg.

¹⁰ Bakó, Bea. „Nem a vírustól kellene félni, hanem magunktól.” Azonnali.hu. 2020.. 04. 15. https://azonnali.hu/cikk/20200415_nem-a-virustol-kellene-felni-hanem-magunktol (hozzáférés dátuma: 2022.. október 5.).

¹¹ KG. „Bergamo: szinte háborús állapotokra kell készülni.” Index.hu. 2020.. 3. 20. https://index.hu/kulfold/2020/03/20/bergamo_olaszorszag_koronavirus_korhaz/ (hozzáférés dátuma: 2022.. 11. 11.).

egészségesektől is, akiknek az esetében a statisztikák alapján nagyon-nagyon-nagyon-nagyon csekély annak az esélye, hogy belehaljanak a koronavírusba.”

Mindezt pedig azért, mert a magukat újraválasztani akaró politikusok „becsicskultak” a média keltette hisztériának — véli Bakó. Ebben a véleményben megjelenik a lezáráskritikusok egyik fő narratívája, amely szerint a tömegmédia indokolatlan pánikot keltett azzal, ahogy a vírusról tájékoztatott, és ennek a félelemnek hatására az emberek saját maguk számára is sokkal méltatlanabb és egzisztenciális szemponttól is negatívabb intézkedéseket támogattak, sőt vártak el a vezetőiktől: mint a teljes kijárási tilalom és a gazdaság leállítása. A médiumok olyan riasztó videókat és képsorokat hoztak le nap mint nap az olvasottság növelésének érdekében — állásponttól függetlenül megállapítható, hogy olvasottsági szempontból a COVID egy igazi aranyjackpot volt a médiapiaci szereplőknek — amelyek egy részéről később kiderült, hogy nem teljesen tükrözik a valóságot.¹²

Ezek eredménye: elvesztett munkahelyek, kettétört karrierek, tönkretett tanulási tervek, és olyan nem koronavírus általi halálesetek, amelyeket a nagy egészségügyi leállás¹³ okozott, és emiatt például nem szűrtek ki időben rákos megbetegedéseket — mondja Bakó és lényegében az egész szabadságpárti, lezárásellenes kritika, például Ecsenyi Áron a Levesbe az Adók 75 százalékaival párt elnöke is¹⁴, akivel egyetértésben az alapvetően lazább korlátozásokat hozó svéd-modell mellett teszik le a voksukat. Ő a “kihisztizett fasizmus” és az egyaránt a “tervgazdálkodást”¹⁵ támogató kormánypárt és ellenzék elvetésével, a testvérével, Szilárdval vezetett libertárius pártját ajánlja a népnek, akik „a ránk erőszakolt állami gondviselés” helyett a szabadságot a kínálják. Ecsenyi azt írja: „egy felnőtt ember nem akarja a >>közre<< hárítani a felelősséget; saját érdekeiben hisz, nem a közérdekben”. sőt szerinte nincs is olyan, hogy közérdek, hiszen

¹² Hont, András. Facebook. 2022.. 01. 24.

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=494937688655322&set=a.389875589161533> (hozzáférés dátuma: 2022., november. 12.).

¹³ Kormány.hu. 2020. 11 04. <https://kormany.hu/hirek/a-halaszthato-mutetek-felfuggesztese-tehermentesiti-a-magyar-egeszsegugyet> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 04.).

¹⁴ Ecsenyi, Áron. „2020-ban a Covid-pánik mutatta meg, miért veszélyes a demokrácia.” Azonnali. 2021.. 01. 03. https://azonnali.hu/cikk/20210103_2020-ban-a-covid-panik-mutatta-meg-miert-veszelyes-a-demokracia (hozzáférés dátuma: 2022., 12, 23.).

¹⁵ Értsd: bármit, ami nem libertárius. Szerinte Orbántól Gyurcsányig az összes parlamenti szereplő szocialista.

„végül is mi más lenne a közérdek, ha nem az, ami minden egyes embernek alaptól is érdeke? Ha például nem akarjuk elkapni a Covidot, akkor kerüljük az embereket, sportolunk, immunerősítőket szedünk, beoltatjuk magunkat, fertőtleníti a környezetünket. Felnőtt ember a saját felelősségére csinálja bármelyik tevékenységet...”

Az akkoriban még momentumos, ám azóta a lilából kékké konvergálásába csatlakozott Buzinkay György szerint¹⁶ azonban szükségesek voltak a lezárások, mivel 2020. decemberére a statisztikák szerint már több mint 9 ezren veszítették életüket a koronavírusban. A kormány gyakran elkésve és nem megfelelő mértékben, de rengeteg korlátozást hozott — képzelhetjük, mekkora lenne ez a szám, ha „mondjuk a magyar-izlandi meccs végén egymást csókolgatták volna a szurkolók a stadionban, vagy ha a színházakban egymás nyakába lihegnének a nézők” — kezdi cikkét a politikus. Szerinte a vírus nem azért van hatással a mindennapi életünkre, mert túlreagáljuk — ahogy Bakó és Ecsenyi állítja —, hanem, mert valóban komoly veszélynek tette ki az emberiséget, és számokban leírhatatlan az a kár, hogy hány ember gyászolja a szeretteit vagy mekkora szenvedéssel esett át a betegségen.

Hasonló véleményen van Koroös Levente¹⁷, az Oxfordi egyetem hallgatója, aki szerint rendkívül egyszerű a logika: ha az emberek zárt térben terjesztik a vírust, de nem engedjük őket zárt térbe, akkor megvédjük a társadalom egészségét és az egészségügy sem omlik össze.

Ahogy láthatjuk ezek az álláspontok alapvetően az egyén érdekeit a társadalmi célok alá rendelik, és bizonyos szabadságjogok szükséges korlátozásával igyekeznek elérni egy nagyobb, közös jót.

Érdekes eleme a cikknek, hogy a fentebbi véleményekkel vitatkozva azt mondja: „lezárásokról nem a kollektíva hozott döntést, hanem a kormány, így felelősséget róni a társadalomra felesleges, viszont a kollektív kárpótlása a gazdasági nehézségekért ugyancsak az állam szerepe.” Úgy vélem, a kormány attól lesz kormány, hogy az emberek bizalmat szavaznak politikusoknak az érdekeik képviselőjéért cserébe, és épp ez a demokrácia lényege: a

¹⁶ Buzinkay, György. „Legyen kötelező az oltás!” Azonnali. 2020.. 12. 31.

https://azonnali.hu/cikk/20201231_legyen-kotelezo-az-oltas (hozzáférés dátuma: 2022.. 12. 13.).

¹⁷ Koroös, Levente. „Nem az állam hatalmát kell csökkenteni válaszként a járványra.” Azonnali. 2021.. 01. 11. Nem az állam hatalmát kell csökkenteni válaszként a járványra (hozzáférés dátuma: 2022.. 12. 13.).

szavazatunkkal döntünk az ország sorsáról, tehát nyilvánvalóan a társadalom felelősége is, hogy milyen intézkedéseket hoz a kormány, hiszen mi választottuk meg őket vezetőinknek. Egy elsőprő közvélemény nyomása pedig bármikor kikényszeríthetne a hatalomtól bizonyos változtatásokat.

Koroos nem ért egyet a svéd-modell támogatásával sem, és szerinte maguk a svédek is bevallották, hogy elbukott¹⁸. A mainstream vélemény pedig arra mutat rá, „hogymért

¹⁸¹⁸¹⁸ Nem mondtak ilyet a svédek, ez egy félreértés. A svéd-modell megítélése önmagában is rengeteg vitára adott okot, az általános vélemény az volt, hogy emberéletekkel kísérleteznek, és léhaságuk miatt tragikusan elbuktak a vírus elleni küzdelemben. Informatív kép: Hont, András Facebook. 2020. 12. 17. https://www.facebook.com/hontandras75/photos/az-internet-nem-felejt-rovatunkban-ism%C3%A9t-sv%C3%A9dors%C3%A9g-k%C3%B6vetkezik-eg%C3%A9sz-pontosan-sv/3068855083399425/?paipv=0&eav=AfbgpQzDmpjXBzZlYK0EDvws5aLJQksqH6CBq-r-BxtRITH-tAFyYeRWSZs83Sr7hwa&_rdr. Utólag azonban a számokból egyértelműen látható, hogy a svédek egyáltalán nem végeztek rossz helyen a halálozások tekintetében, és rengeteg olyan országban, ahol jóval szélesebb körben és hosszabb ideig vezettek be korlátozásokat, sokkal többen haltak meg. Egy millió főre vetítve például Ausztriában — ahol egy időben az oltottak számára is kijárási tilalmat rendeltek el, majd rövid időre bevezették a kötelező oltást — 2370-an veszítették életüket a koronavírusban, az ennél megengedőbb, de azért szigorú lezárásokat is életbe léptető Magyarországon 5054-en (ez a világon a 3. legrosszabb Peru és Bulgária után), a kifejezetten gyenge korlátozásokat hozó Svédországban pedig 2164-en. (2023. január 8-as adatok) Emellett érdemes megnézni a 2020-as GDP alakulását is: Ausztriának 6,5%-kal, Magyarországnak 4,5%-kal Svédországnak pedig 2,2%-kal csökkent. Az EU-s átlag -5,4%, azonban a valós kár ennél vélhetően jóval nagyobb, ugyanis ezt a számot elsősorban Írország 6,2%-os növekedése (!) húzza fel csalóka módon azzal, hogy a britek tengeri szomszédja lényegében egy adóparadicsom. Az Apple, a Facebook, a Google, a Twitter és a Pfizer európai központjai mind Írországba vannak bejelentve, ami nem meglepő, hiszen az EU-ban hazánk után ott a legalacsonyabb, 12,5%-os a társasági adó. A nagyvállalatok természetesen a járvány alatt is tovább növekedtek, ezt pedig szépen beleszámítják az ír GDP-be, így láthatunk olyan, elsőre teljesen irracionálisnak tűnő anomáliákat, mint 2020-as szigorú lezárások melletti 6,2%-os növekedés (a második legjobb eredményt Litvánia produkálta a 0%-os stagnációjával, mindenhol máshol csökkent a GDP), és 2015-ből az ír 24,4%-os GDP robbanást (abban az évben a második legtöbbet Málta növekedett 9,6%-kal; szintén egy adóparadicsom, ahol bár 35%-os a társasági adó, de nagyjából az egészet vissza lehet igényelni.) Európa tehát jobban megszenvedte a lezárásokat, mint ahogy a hivatalos adatokból látható. Worldometer. 2023. . 01. 08. <https://www.worldometers.info/coronavirus/> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 08).

Volksguppen. 2022. 06. 22. <https://volksgruppen.orf.at/magyarok/stories/3162017/> (hozzáférés dátuma: 2022.. 12. 17.).

Alderman, Liz. „Ireland’s Days as a Tax Haven May Be Ending, but Not Without a Fight.” New York Times. 2021. 10. 07. <https://www.nytimes.com/2021/07/08/business/ireland-minimum-corporate-tax.html> (hozzáférés dátuma: 2023. 01. 04.).

Frans, Emma. „Did Sweden’s controversial COVID strategy pay off? In many ways it did – but it let the elderly down.” PreventionWeb. 2022. 08. 22. <https://www.preventionweb.net/news/did-swedens-controversial-covid-strategy-pay-many-ways-it-did-it-let-elderly-down> (hozzáférés dátuma: 2023. 01. 05.)

Eurostat. 2022.. 01. 04. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00115/default/table?lang=en> (hozzáférés dátuma: 2022. 01. 04.). <https://ourworldindata.org/covid-stay-home-restrictions>

hatékonyabb az a modell, amit a legtöbb ország választott – lezárásokkal védeni az érzékeny populációt.”

Egy későbbi, már a második hullám csúcsán közétett írásában¹⁹ Bakó ismét keményen beleszáll a közvélemény minőségébe, amiért újra „kihisztítotték” maguknak a lezárásokat,²⁰ és a társadalmi felelősségvállalás nevében arra kötelezték az embereket, hogy megóvják egymást „egy olyan betegség elkapásától, amitől az esetek túlnyomó részében nem lesz semmi komoly bajuk.”

Ekkor már kisállatokat is gyilkoltak halomra, mert azok terjesztik a vírust²¹; és rendőrök vittek be embereket a véleményük miatt.²² Bakó szerint megfigyelhető az a kettős mérce, hogy:

„Ha olyasvalakit visz el a rendőr, akinek Megfelelő Véleménye van (azért van gond, mert a kormány rosszul kezeli a vírust, felkészületlen az egészségügy, stb), akkor a >>[megint] vége a jogállamnak<< kórus zendül fel; de ha olyat visznek be, akinek Nem Megfelelő a véleménye (túl

Eurostat. 2022. . 01. 04. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00115/default/table?lang=en> (hozzáférés dátuma: 2022.. 01. 04.).

„Statista.” Twitter's revenue from 1st quarter 2011 to 2nd quarter 2022 . dátum nélk.

<https://www.statista.com/statistics/274568/quarterly-revenue-of-twitter/> (hozzáférés dátuma: 2022 . 01. 11.).

¹⁹ Bakó, Bea. „2020 világméretű emberkísérlete a lockdown volt, 2021-é az oltás lesz.” Azonnali. 2020. 12. 30.

https://azonnali.hu/cikk/20201230_2020-vilagmeretu-emberkiserlete-a-lockdown-volt-2021-e-az-oltas-lesz

(hozzáférés dátuma: 2022. . 12. 16).

²⁰ 2020. őszén ismét emelkedni kezdett a COVID-ban elhunytak száma, ezért novemberben, amikor már átlagban napi 100 halottnál tartottunk, ismét kijárási és gyülekezési korlátozásokat vezetett be a kormány: „Orbán: Kijárási tilalom lesz este 8-tól, a gimnáziumok is digitális oktatásra állnak á.” HVG. dátum nélk.

https://hvg.hu/itthon/20201109_Orban (hozzáférés dátuma: 2022. 01. 03.).

²¹ A dánok és a nyércok abszurd, horrorisztikus esete, amikor is az ország hatóságai 11 millió darab, azaz 34 ezer tonnányi nyércet gyilkoltak le, mert kiderült: az állatok terjesztik a koronavírus egyik mutációját. Az erdei kisragadózók azonban a túlvilágról is tovább kísértették őket: a nyérc-tömegsírókat túl sekély földbe ásták, ezért a tetemek rothadása közben felszabaduló gázok hatására a fertőzött állatok felpuffadva kiemelkedtek a földből. Majd kiderült az is, hogy vélhetően a talajvizet is megfertőzték, ezért a dán hatóságok nagyjából 4 millió nyérc exhumálását is elrendelték. Mészáros, Juli, 444.hu, Ki kell ásni a Dániában lemeszarolt és tömegsírhoz temetett zombinyercek, 2020. 12. 21. <https://444.hu/2020/12/21/ki-kell-asni-a-daniaban-lemeszarolt-es-tomegsirba-temetett-zombinyercek> (hozzáférés: 2022. 12. 18).

²² 2020 decemberében letartóztatták Gódeny György járványszekptikust, és korábban másokat is Facebook-posztok miatt rémhírterjesztés vádjával. „Egy ötszavas Facebook-poszt miatt elvitték a rendőrök a gyulai ellenzéki kör elnökét.” HVG. 2020. 05 13.

https://hvg.hu/itthon/20200513_Remhirterjesztes_miatt_bevittek_a_gyulai_ellenzeki_kor_elnoket (hozzáférés dátuma: 2022. 12 14).

Előállították Gódeny Györgyöt.” Index.hu. 2020.. 12. 11.

https://index.hu/belfold/2020/12/11/letartoztattak_godeny_gyorgyot/ (hozzáférés dátuma: 2022.. 12. 14.).

van reagálva a vírushelyzet, nem kellene ennyire ráparázni), akkor mindez rögtön átvált a „nagyon helyes, büntessék meg a veszélyes vírustagadókat” slágerre.”

A liberális politikai elemző, Ceglédi Zoltán azt nehezményezi²³, hogy Duda Ernő és a „tévédoktorok” arról beszélnek²⁴: „a járvány megfékezésére a demokráciák nem alkalmasak”, ellenben a „felvilágosult diktatúrában” élő Kína vezetője hallgatott a tudósokra, és meghozták a szükséges lezárásokat. A politikusok meg a vita pedig csak rosszat tesznek a járvány kezelésének, mert a politikusok biológiai tudása általános iskolás szinten mozog — nyilatkozta a Szegedi Tudományegyetem orvosi karának professzora a 168 órának. Ceglédi szerint felháborító, hogy az ellenzéki sajtó, a tudósok és a közvélemény nagy része is a kínai totális megfigyelőállamhoz hasonló társadalmi kontrollt és lezárásokat követel, de közben meg ugyanez a közeg háborodott fel a legjobban és kiálltot diktatúrát a Pegasus megfigyelési botrányon. „Értsétek már meg: jó diktatúra nem létezik!” — érvel Ceglédi.

Horváth Dániel bár molekuláris biológus, úgy véli²⁵: ez nem tudományos, hanem erkölcsi dilemma. „Ha mindenki jeles biológiaérettségivel rendelkezne az országban, a járványkezelés jelenlegi módjának akkor is lennének kritikusai. Erre nincs megoldóképlet.” Az sem működőképes, ha azt mondjuk, a járványkezelésével kapcsolatban ne lehessen senkinek sem szava, akinek nem elég mély a virológia tudása — miközben a döntések következményeit viselni fogja —, hiszen ennyi erővel megvonhatnánk azok szavazati jogát annak, aki nem közigazdász — mondja Horvát.

Ő is Svédország példáját hozza fel, ahol az állam elsősorban a felelős polgárok önkorlátozására építette a stratégiáját, de természetesen ott is hoztak kisebb-nagyobb lezárásokat. „Mindenesetre az talán elmondható, hogy összefüggés áll fenn az állampolgári tudatosság és az állam mozgástere között: minél tudatosabbak és felelősségteljesebbek egy adott ország polgárai, az államnak annál kevesebb korlátozó intézkedést kell meghoznia.”

²³ Ceglédi, Zoltán, Jó diktatúra nem létezik, 2021. 07. 28. https://azonnali.hu/cikk/20210728_jo-diktatura-nem-letezik (hozzáférés dátuma: 2023. 01. 05).

²⁴ „Duda Ernő immunológus: A politikusok ártanak legtöbbet a járványkezelésnek.” 168.hu. 2021. 01. 27. <https://168.hu/itthon/duda-erno-a-politikusok-artanak-legtobbet-a-jarvanykezelesnek-199176> (hozzáférés dátuma: 2023. 01. 10.).

²⁵ Horváth, Dániel. „Polgári társadalmat, felelősségteljes védekezést a koronavírus ellen!” Azonnali. 2021. 01. 26. https://azonnali.hu/cikk/20210126_polgari-tarsadalmat-felelossegteljes-vedekezeset-a-koronavirus-ellen (hozzáférés dátuma: 2022.. 12. 17.).

De mi van akkor, ha úgy látjuk, az országunk lakói nem elég felelősségteljesek? — teszi fel a kérdést Horváth. Egyrészt marad a lezárás. Vagy: felelős tájékoztatás.

A mikrobiológus a média pánikkeltését a kamaszoknak szóló drogprevenációs filmekhez hasonlította²⁶, mert élelemmel²⁷ és büntudatgerjesztéssel operálnak: „ha nem védekezel megfelelően, gyilkos vagy”, s erre jönnek még rá a lezárások okozta pszichés károk. Ha pedig kamaszként kezelik az embereket, kamaszosan is láznak.

„A korlátozó intézkedésekkel szembeni elégedetlenség, a koronavírus veszélyességének megkérdőjelezése, a kutatókba vetett bizalmatlanság törvényszerűen kezdett el burjánzani, aminek ráadásul kiváló táptalajt biztosított a média által sugárzott apokaliptikus világkép és az emberek hétköznapi, kézzelfogható tapasztalatai között feszülő nyilvánvaló ellentmondás.”

Gődény ebben a bizalomvesztett állapotban állt elő a járvány veszélyességét és az oltások hasznosságát megkérdőjelező²⁸ mozgalmával, amivel több százezreket vonzott maga köré. Horváth azt állítja: „a Patikust” bűnbaknak beállítani szerintem aránytévesztés, elhallgattatásától pedig a korlátozásellenesség elhalását és a tudományba vetett bizalom helyreállítását várni körülbelül olyan, mintha a bőrrákos beteg gyógyulását az érintett bőrfelület bepúderezésétől remélnénk.”

A vitatkozó nézetek között a felelősségvállalás volt az egyik legtöbbet hangoztatott kérdés. Kinek az érdekében cselekszünk mi állampolgárok? A libertáriusok szerint az a helyes, ha csak az egyéni céljainkat követjük, és ha mindenki ezt a lehető legmegfelelőbb módon teszi, akkor nem kell egymásért aggódnunk, és így alakul ki a legideálisabb társadalom. Mások szerint azonban, van kollektív érdek, amiért bizonyos esetekben lehet korlátozni ez egyén jogait, például otthon maradásra kényszeríteni embereket. Némelyek szerint jóval több mindent lehet a társadalmi érdek nevében megtenni, mint ami másoknak beleférne. Azonban annyi biztos, hogy

²⁶ Egy varázslatos darabot külön ki is emelt:

https://www.youtube.com/watch?v=ME0iMGdZzpU&ab_channel=%C3%81ldozatszabolcs2018)

²⁷ „Két nap alatt ölte meg a koronavírus a makkegészséges családapát – 44 éves volt.” Blikk.hu. 2020.. 03. 27. <https://www.blikk.hu/aktualis/kulfold/koronavirus-egeszseges-fiatal-aldozat-csaladapa/3k2849h> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 05.).

²⁸K. Kiss, Gergely. „Jön az oltatlansági igazolvány, ezt ígéri Gődényék.” Napi.hu. 2021. 06. 20.

<https://www.napi.hu/magyar-gazdasag/oltas-vakcina-koronavirus-covid-19-jarvany-godeny-gyorgy.731396.html> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 03.).

bármelyek oldalról is legyen szó, azt keresi, hogy mitől lenne a legműködőképesebb az együtt élésünk.

OLTÁSSAL KAPCSOLATOS VITÁK

2020 Karácsonyára megérkeztek Magyarországra is az első vakcinák, amiket Bakó mellett — aki „ember- és társadalmikísérletnek” nevezte őket —, először a magyar nép is szkepszissel fogadott. Az IDEA intézet és az Azonnali közös kutatása szerint²⁹ a magyaroknak csupán egyharmada³⁰ lett volna hajlandó beoltatni magát, ami a főszerkesztő szerint nem meglepő, hiszen a kormány ekkoriban nagyjából semmilyen információt nem közölt arról, hogy az oltások mégis hogyan is működnek, miben különböznek egymástól, milyen kockázataik vannak és egyáltalán kinek ajánlják őket.

Bakó kijelenti: elhiszi, hogy az oltások biztonságokat, és nem gondolja, hogy a „sorosbérenc EU” meg akarná mérgezni, azonban egész egyszerűen nem gondolja őket mindenképpen szükségesnek, ugyanis a harminc körülieknél (mint ő) a koronavírus halálozási rátája 0.004%³¹

„Ha ekkora halálozási esély miatt beoltatnám magam, akkor ennyi erővel autóba, biciklire se szabadna ülnöm, vagy mondjuk síelni se szabadna mennem, mert bármikor érhet baleset és meghalhatok. Igen az élet veszélyes is tud lenni...” — jelenti magabiztosan, majd Mustó Péter jezsuita szerezetest idézi:

²⁹ Bakó, Bea. „A tudományban és az EU-ban bíznak azok, akik beoltatnák magukat koronavírus ellen.” Azonnali. 2020. 12. 22. https://azonnali.hu/cikk/20201222_a-tudomanyban-es-az-eu-ban-biznak-azok-akik-beoltatnak-magukat-koronavirus-ellen (hozzáférés dátuma: 2022. 12. 16).

³⁰ Ez később természetesen változott, vélhetően az oltatlanokat érő jogkorlátozások miatt. Eddig (2022. január 7.) a magyarok 63%-a kapta meg mindkét oltását, ez 10%-al kevesebb, mint az EU-s átlag, a régióban viszont az egyik legmagasabb, Szlovákiában például ez a szám csupán 51%, Romániában pedig 42%. European Centre for Disease Prevention and Control. 2022.. 12. 14. <https://qap.ecdc.europa.eu/public/extensions/COVID-19/vaccine-tracker.html#uptake-tab> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 05.).

³¹ Levin, A.T., Hanage, W.P., Owusu-Boaitey. „Assessing the age specificity of infection fatality rates for COVID-19: systematic review, meta-analysis, and public policy implications.” European Journal of Epidemiology volume , 2020: 1123–1138.

„sosem fogunk minden fölött rendelkezni, minden fájdalom- és veszélyforrást kizárni. Ez persze félelemmel tölt el bennünket. Én azt tanítom: ezzel a bizonytalansággal és a biztos halál tudatával kell élnünk, és így is lehet szépen élni.”³²

Bakó úgy véli, a felelősségteljes hozzáállás a koronavírushoz épp erről kellene szólnon, hogy mindenki szabadon mérlegelve eldöntheti, mennyi kockázatot hajlandó bevállalni. Nem pedig az „észnelküli” bezárásokról és annak „hisztérikus” követeléséről, hogy mindenki más is azt a kockázatminimalizálást tartsa irányadónak, mint mi. Az oltás kötelezővé tételével Bakó és a mérlegelésijogpárti kritika természetesen nem ért egyet, szerintük elég a veszélyeztetett csoportokat motiválni az oltásra.

Az oltás mint a nyájimmunitás kialakításához szükséges eszköz ellenében ismét a svédekhez hozza fel, akik a nagy méretű lezárásokat elutasítva, az átfertőzéses, természetes immunitással tervezték elérni a védett állapotot, és egyelőre — vagyis 2020. december 20-án — szinte ugyanannyi, 8-9 ezer halottjuk van, mint Magyarországnak. Azt az érvet a kötelező oltás mellett, hogy a nagyszámú megbetegedések esetén az egészségügy túlterhelődik, Bakó szerint épp úgy mondhatnánk a dohányzás betiltásáért kardoskodva, hiszen a megnövelt tüdőbajok sem az egészségügy tehermentesítését szolgálják.

„Ahogy viszont egy szabad országban mindenkinek szíve joga dohányozni, tömény alkoholt inni, extrém sportokat űzni, úgy szíve joga kell, hogy legyen egy alapvetően alacsony halálozási arányú betegséggel szembeni oltást is visszautasítani.”

Egyébként is a kormányoknak sokkal inkább volna kötelessége egy teherbíró, ellátásra képes egészségügyi rendszert fenntartani, mint az egyéneknek erkölcsi kötelessége betoltatni magát egy esetek túlnyomó többségében könnyűlefolyású betegség ellen, hiszen az egészségügy van az emberekért, nem pedig az emberek az egészségügyért — szögezi le Bakó némi daccal, és bár ez ütősen hangzik, de inkább arról árulkodik, hogy a probléma megoldására nem igazán van javaslata.³³ Az oltásra ösztönzés oly formái, mint az oltásiigazolványok és az oltásiútlevelel a főszerkesztő szerint már tényleg „az a szintű aránytalan beavatkozás az önrendelkezési jogba,

³² Borbás, Barna. „Volt okom félni, de a lelke ereje védelmezett – karácsonyi látogatás Mustó Péter atyánál.” Válaszonline. 2020. 12. 24. <https://www.valaszonline.hu/2020/12/24/musto-peter-interju-karacsony/> (hozzáférés dátuma: 2023. 01- 02-).

ami ellen azonnal tüntetni kellene normálisabb liberális democráciákban – meg alkotmánybírósághoz fordulni³⁴, már ahol van értelme.” Sőt azt is írja, hogy:

„a magam részéről egész biztosan be fogok perelni bármilyen szolgáltatót, aki >>oltásútlevél<< hiánya miatt tagad meg tőlem szolgáltatást, ugyanis egyetlen tűszúrásnyi mértékben sem vagyok hajlandó hozzájárulni ahhoz az orwelli utópiához, ami felé megnyitják az utat az ilyen >>oltásútlevelek<<...”³⁵

Bakó nagy kérdése itt az, hogy mégis mitől lesz arányos egy jogkorlátozás, mekkora halálozási rátától számítana indokoltnak egy oltási kötelezettség, hiszen azt ő is elismeri, hogy az államnak kritikus esetekben joga van az állampolgárok alapjogait korlátozó döntések meghozatalára — no de mikor? Példának felhossa, hogy számos afrikai országba csak sárgaláz elleni védőoltással lehet beutazni, amely betegség 3,-7,5%-ban halálos, (tehát tízszer jobban, mint a COVID-19), 65 fölött pedig nagyjából ugyanakkora mértékben — ez véleménye szerint egy arányos korlátozás, hiszen rendkívül veszélyes betegségről van szó. Ám, ha a korábbi gondolatmenetéből indulunk ki, és elfogadjuk a liberális érvelés alapját az egyén szabadmérlegelési jogáról, amikor egy őt érintő kockázat bevállalásáról dönt, nem világos, hogy egy tízszer halálosabb betegség esetén, ez mitől lenne érvénytelen, hiszen ugyanúgy csak önmagunk testiépségéről van szó. Bakó erre nem ad választ.

Számos kötelező koronavírusoltás melletti érvelés szokta még a csecsemőkori kötelező védőoltások példáját felhozni, hogy ha azokkal nem volt problémája az embereknek, ezzel most miért van? Erre Bakó és Techet³⁶ is azt válaszolja, hogy azok arányos korlátozások, hiszen mondjuk a torokgyík az öt év alatti gyermekeknél 20%-ban halálos kimenetelű. (Az anyasági szabadságon lévő főszerkesztő megjegyzi azért, hogy sajnos ebben a körben is elindult már a

³⁴ Ezt később meg is tette a védettségi igazolványokkal nem rendelkezők intézményes megkülönböztetése miatt. Azonban az alkotmány bíróság elutasította a panaszt.

Bakó, Bea. „Alkotmánybíróság elé viszem az oltatlanok diszkriminációját.” Azonnali. 2021. 05. 21.

https://azonnali.hu/cikk/20210521_alkotmanybirosag-ele-viszem-az-oltatlanok-diszkriminaciojat?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_202301 (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 03.).

³⁵ Ekkoriban még nem létezett védettségi és oltási igazolvány Magyarországon, az elsőt 2021. februárjában vezették be

³⁶ Techet, Péter. „Egy lehetséges kompromisszum: kötelező oltás, de szankció nélkül.” Azonnali.hu. 2022. 08. 03. https://azonnali.hu/cikk/20210803_egy-lehetseges-kompromisszum-kotelezo-oltas-de-szankcio-nelkul (hozzáférés dátuma: 2022.. 12. 17.).

kötelező óvatoskodás, mert 2018 óta az enyhe és veszélytelen bárányhimlő ellen is kötelező betoltatni a gyereket.)

Bakó szerint egyébként a fertőzöttek karanténba zárása is tekinthető akár még arányos korlátozásnak, hiszen az egy ideiglenes intézkedés, míg az oltás legalább fél évre szól (az utóhatásairól pedig nem tudunk sokat.) "Egy igazán „felelősségteljes” polgárnak azért érdemes elgondolkodnia: az-e az oltásútlevél-tendenciára a helyes válasz, ha „rájuk hagyja” és bevállalja azt a tűszűrést, vagy ha a sarkára áll és kikényszeríti az önrendelkezési (kockázatvállalási) jogait – akár bíróságon.” — zárja le cikkét.

Most tehát, hogy végignéztük Bakó cikkének példáján, hogy alapvetően milyen értékek mentén is gondolkoznak a szabadság- és döntésjogpártiak az oltás kérdésében, tekintünk át pár ellenérvet. Buzinkay György Bakóval teljesen ellentétesen azt mondja³⁷: legyen kötelező az oltás. „Az állam legfontosabb feladata a polgárainak biztonságát szavatolni”, és — bár ő liberálisnak vallja magát, tehát a társadalom fő alkotóelemeinek az egyéneket, és nem csoportokat tekinti —, mégis:

„a legszélsőségesebb liberálisok is azt vallják, hogy mindenki szabadsága addig terjed, ameddig azzal másnak nem árt. Márpedig a vírus nem magánügy! A vírus ugyanis gazdatesteken keresztül fertőz. Azt mindenki mondhatja, hogy őt nem érdekli, ha megbetegszik a kórtól, de azt senki sem mondhatja, hogy őt nem érdekli, ha mást is megfertőz vele.”

Buzinkay szerint a legfőbb indok az oltás kötelezővé tételére az, hogy léteznek olyan csoportok, mint a várandós nők³⁸ vagy a krónikus betegek, akiket az egészségügyi állapotuk miatt nem szabad beoltani. Őket kell megvédenünk azzal, hogy mi magunk kérjük a vakcinát. Vélhetően Buzinkay itt arra gondolhat, hogy az oltások megállítják, vagy legalábbis számottevően lelassítják a vírus terjedését, ha pedig szinte mindenki be van oltva, a vírus nem tud hol megtelepedni, s kialakul a nyájimmunitás. Ennek a működésében már 2020 decemberében sem

³⁷ Buzinkay, György. „Legyen kötelező az oltás!” Azonnali. 2020.. 12. 31.

https://azonnali.hu/cikk/20201231_legyen-kotelezo-az-oltas (hozzáférés dátuma: 2022.. 12. 13.).

³⁸ Újabb kutatások szerint a várandós nőknek is kifejezetten ajánlott az oltás. „COVID-19 Vaccines While Pregnant or Breastfeeding.” Centers for Disease Control and Prevention. 2022. 10. 22.

<https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/vaccines/recommendations/pregnancy.html> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 02.).

voltak annyira biztosak³⁹, bár többen azt mondták, magas átoltottsági szinten lehetséges⁴⁰, de aztán később, mikor megjelent a delta-variáns, újra felmerültek kételyek, hogy akár 95%-os átoltottságnál sem valószínű a nyájimmunitás kialakulása.^{41 42}

Buzinkay természetesen, mivel nem lévén jós, nem olvashatta az új kutatásokat, ezért teljes optimizmussal azt mondja: „az erős megvédi a gyengét”, ezért beoltatjuk magunkat mások biztonságaért. Ebből — folytatja — államelméleti alapon is az következik, hogy a közhatalomnak a legszélesebb mozgástér, akár korlátlan hatalom is rendelkezésére kell hogy álljon a vírus legyőzéséhez. Ennek az egyik módja, hogy a kormány jogszabályban kötelezi az embereket az oltás felvételére — természetesen csak azokat, akiknek az egészsége ezt engedi —, és ingyen biztosítja is rá a vakcinákat. Vagy, ami bonyolultabb, ezért szerintem rosszabb — tehát Buzinkaynak nem szabadságjogi, diszkriminációs problémái vannak, mint Bakóéknak, csupán gyakorlati szempontból tartja kevésbé jövedelmezőnek —, hogy a kormány hátrányban részesíti az oltatlanokat vagy előnyben az oltottakat például a tömegközlekedés használatában. Elméletben liberálisként érdekes, hogy érvelésében szinte csak a társadalom a közösség érdekeinek védelmét láthattuk, de ezzel nincs egyedül.

Bakóra reagált egy önmagát klasszikus liberálisnak valló Ph.D. hallgató fizikus is, Vitéz-Sveicz András, akinek rendkívül hasonló az érvelésre. Ő szerintem nem az oltások vagy a lezárások (ahogy a főszerkesztő írta), hanem a vírus a legnagyobb emberkísérlet — hiszen például a szövődmények utóhatásairól elég keveset tudunk —, amit csak olyan kisebb emberkísérletekkel lehet legyőzni, mint a lezárások vagy a vakcina. A klasszikus liberális

³⁹ Ellison, Jake. „COVID-19 vaccines may not prevent spread of virus, so mask-wearing, other protections still critical.” University of Washington. 2020. 12. 12. <https://www.washington.edu/news/2020/12/02/covid-19-vaccines-may-not-prevent-spread-of-virus-so-mask-wearing-other-protections-still-critical/> (hozzáférés dátuma: 2022. 01. 04.).

⁴⁰ Jr., Donald G. McNeil. „How Much Herd Immunity Is Enough?” New York Times. 2020. 12. 24. <https://www.nytimes.com/2020/12/24/health/herd-immunity-covid-coronavirus.html> (hozzáférés dátuma: 2023. 01. 03.).

⁴¹ „A nyájimmunitás hiú ábránd, a koronavírus örökre velünk maradhat.” Portfolio.hu. 2021.. 08. 16. <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20210816/a-nyajimmunitas-hiu-abrand-a-koronavirus-orokre-velunk-maradhat-496702#> (hozzáférés dátuma: 2022. 01. 03.).

⁴² „Fact Check-Preventing transmission never required for COVID vaccines’ initial approval; Pfizer vax did reduce transmission of early variants.” Reuters. 2022. 10. 14. <https://www.reuters.com/article/factcheck-pfizer-vaccine-transmission-idUSL1N31F20E> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 04.).

szabadságelv alapja, hogy addig ér a szabadságunk, ameddig azzal mások szabadságát nem korlátozzuk. Egy járványban meddig ér a szabadságunk? — teszi fel a kérdést a fizikus.

Ha az ember a vírust választja a védekezés helyett, és esetleg megfertőz valakit, azzal egy ismeretlen kockázatot kényszerít rá, ami már távol esik a liberalizmus alapelveitől hiszen korlátozza a másik ember szabadságát. Tehát választanunk kell, melyik „emberkíséletben” veszünk részt a vírus megfékezése érdekében. Vitézi-Sveiczter három opciót prezentál számunkra és véleményezi is őket:

1. A lezárásokat: amik csupán ideiglenesek, hiszen azzal a vírus terjedését legfeljebb lelassítjuk, nem megállítjuk, hosszabb távon pedig megkérdőjelezhetőek, hiszen ki tudja milyen pszichés és gazdasági károkat okozhatnak.
2. A kontrollálás: ami folyamatos teszteléssel, kontaktkutatással és enyhe lezárásokkal tartja féken a vírust, és zseniálisan is működik ázsiai országokban. Sajnos azonban a szabadságjoguk részleges korlátozásától ódzkodó emberek miatt Európában ez nem terjedt el, mert gond lenne a fertőzöttek vallatása és a kötelező kontaktkutató applikáció használatával.
3. A megelőzés: a végleges megoldás. Célja a nyájimmunitás elérése a védőoltások segítségével. Ehhez körülbelül a társadalom 70 százalékát⁴³ be kell oltani. Hátránya, hogy így mindenki biztosan elszenvedi a mellékhatásait az oltásnak, míg előnye, hogy elvi szinten lehetőségünk van a járványt teljesen megszüntetni, akár az egész világon.

A szerző szerint az oltások szinte teljesen veszélytelenek, és sokkal többet tudunk a mellékhatásairól, mint a vírus esetleges szövődményeiről. „Örökkétartó hatalmas emberi kísérlet” vagy „egy-két szuri a karba?” — teszi fel a kérdést. A liberalizmus pedig érvényesüljön úgy, hogy a piaci szereplők pedig nyugodtan ösztönözzék szolgáltatásaik megvonásával az embereket a vakcina felvételére, az egyének pedig szabadon döntsék el, hogy beoltatják-e magukat vagy sem. — zárja le.

Tóth I. János filozófus, a Szegedi Tudományegyetem docense törvényben nem iktatná a vakcinák kötelező tételét, de erkölcstelennek tartja azokat, akiknek bár egészsége engedné, mégis

⁴³ Ahogy írtam, teljes a zavar még a számokban

visszautasítja az oltást felvételét.⁴⁴ A filozófus Chris Bauch kanadai matematikus tanulmányaiból⁴⁵ kiindulva a fogolydilemmához hasonlítja a vakcinafelvétel és a potyázás helyzetét. A fogolydilemma a játékelmélet egyik alaptétele, miszerint egy több kimenetelű döntési helyzetben, a résztvevők kooperációja esetén létezne egy mindkét fél számára pareto-optimális helyzet, azonban ez nem fog bekövetkezni, mivel a „játékosok” alapvető bizalmatlansága és racionális önzése miatt nem az együttműködési stratégiát fogják választani.⁴⁶

A teoretikusok szerint hasonló a helyzet az oltásoknál is, ugyanis a kollektíva, tehát a szereplők számára egyértelműen az lenne a optimális, ha kialakulna a nyájimmunitás és a járvány minél hamarabb véget érne, azonban egyesek mérlegelnek a vakcinák kockázataival is és önző módon nem oltatják be magukat, mivel azt képzelik, ha majd mindenki más megteszi, akkor amúgy is kialakul a nyájimmunitás. Azonban, ha minél többen választják az úgy nevezett „dezertálást”⁴⁷, nem fog kialakulni a társadalom védettsége, és végül ők is rosszabb helyzetbe kerülnek, miközben elsőre úgy tűnt — sőt az volt a racionális —, hogy az önzőség követésével képesek a legnagyobb hasznot generálni, és majd mind a járvány, mind a vakcina következményeit boldogan elkerülhetik. Az általános dezertáláshoz még hozzáadódik a bizalmatlanság is: azt feltételezzük a másiktól, hogy önző döntést fog hozni, és ennek tudatában nyilvánvalóan mi sem fogunk áldozatot hozni a közösség érdekében, hiszen ha más nem teszi, egyrészt kevésbé effektív másrészt csak nekünk lesz rosszabb, tehát inkább mi is önzően cselekszünk, s végül mindenki pórul jár. Így juttatják egymást és magukat is hosszú időre börtönbe azok a külön szobában kihallgatott foglyok, akik a saját önzésüket követve, végül mindketten egymás ellen vallanak — de a teória szerint nem is tehetnének mást.⁴⁸

⁴⁴Tóth I., János. „Erkölcileg elítélendő, aki nem oltatja be magát, holott megtehetné.” Azonnali. 2021.. 05. 19. https://azonnali.hu/cikk/20210519_erkolcsileg-elitelendo-aki-nem-oltatja-be-magat-holott-megtehetne (hozzáférés dátuma: 2023. 01. 01.).

⁴⁵ Chris T. Bauch, Alison P. Galvani, David J. D. Earn. „Group interest versus self-interest in smallpox vaccination policy.” PNAS. 2003. 08. 14. <https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.1731324100> (hozzáférés dátuma: 2023., 01. 04.).

⁴⁶ Cooter. D, Robert, és Thomas Ulen. Law and Economics 5. edition. Pearson, 2007, 33-36o..

⁴⁷ angolul: *defects*, kooperáció feladása.

⁴⁸ lsd.: 57. Természetesen ez ennyire szigorúan csak az esetben érvényes, ha a szereplők nem tudnak kommunikálni egymással, és a „játék” később nem ismételhető meg, tehát nem tanulhatnak a korábbi eredményekből, hogy új stratégiát választhassanak.

Természetesen léteznek, akik önzőségéből oltanak, de az ő számuk véges, és ha a fogolydilemma is érvényes, akkor a társadalmi jó eléréséhez, az állam kénytelen valamivel ösztözni az embereket az oltás felvételére — írja Tóth. Kötelezővé csak akkor lehetne tenni őket, ha fennállnának bizonyos feltételek mint: a járványveszély, biztonságos oltóanyag és az arányosság. Szerinte ezek a feltételek nem állnak fenn, mert „például az egészséges fiatalokat, akik számára a koronavírus-fertőzés nem jelent komoly veszélyt, méltánytalan lenne arra kényszeríteni, hogy oltakozzanak.” Az oltóanyagok többsége rövidtávon biztonságosnak tűnik, „az új védőoltások hosszútávú hatásait azonban eleve nem ismerhetjük.”

De valahogy ösztönözni kell az oltási kedvet. Az állam megteheti, hogy az oltatlanokkal kifizetteti a kórházi kezelési költségeiket, ha COVID miatt kell őket ápolni, esetleg megjutalmazza például egy bizonyos összeggel az oltottakat, vagy amit végül itthon választottak, hogy egy igazolvány által feloldja őket a korlátozások alól.

„Etikai szempontból a vakcina felvétele jelenti a helyes és a jó, míg a vakcináció elkerülése a helytelen és a rossz viselkedést. A védettségi igazolvány főszabályként pedig éppen ezt morális különbséget fejezi ki.”

Továbbá Tóth leszögezi, hogy fontos megtenni a különbséget azok között, akik oltásra, igazolványra várnak vagy egészségük miatt nem olthatóak, és azok között, akik potyautasok, mivel utóbbiak erkölcstelenül viselkednek.

„Helytelen, ha csak a társadalmi érdeket nézzük, és mindenkit potyázónak minősítünk, aki nem veszi fel az oltást, másrészt az sem helyes, ha az oltást orvosi és pszichés okok miatt elutasító kisebbségre hivatkozva morálisan nem ítéljük el a potyázást és a potyázókat.”

Véleményen szerint felfedezhetőek bizonyos ellentmondások a szerző gondolatmenetében. Azt írja, hogy méltánytalan lenne azoknak kötelezően előírni a vakcinát, akik nem a vírus által veszélyeztetett csoportba sorolandók (pl.: egészséges fiatalok), sőt a vakcinák hosszútávú

		Prisoner B	
		Remain silent	Confess
Prisoner A	Remain silent	A gets 2 years B gets 2 years	A gets 8 years B gets 1 year
	Confess	A gets 1 year B gets 8 years	A gets 5 years B gets 5 years

1. ábra A fogoly dilemma mátrixba foglalva

<https://courses.lumenlearning.com/wm-microeconomics/chapter/prisoners-dilemma/>

következményeiről sem tudunk eleget, de erkölcsileg el kell ítélni az oltástól szándékosan távolmaradó potyautasokat, és az állam ösztönző (kényszerítő) indokkal szabadon meg is vonhat tőlük szolgáltatásokat (vagy nem oldja fel számukra a korlátozásokat — ez is nézőpont és eufemizmus kérdése), mivel a társadalom érdeke a minél több oltott és a nyájimmunitás elérése, olyan vakcináktól, amikről az előbb mondta el, hogy a hosszútávú hatásuk nem ismert, ezért nem biztosított a feltétele annak, hogy kötelezővé tegyünk. De kettő közül választani kellene valamit, hiszen ennyi erővel simán kötelező lehetne őket tenni, hiszen a cél ugyanaz, hogy több legyen az oltott. Vagy nem szabadna az államnak nyomásgyakorlással ösztönzi az embereket az oltás felvételére, hiszen sokak számára nem életbevágóan szükséges és a hosszútávú hatásaikról sem vagyunk megbizonyosodva.

Hegyí Gyula az MSZP volt európai parlamenti képviselője a „Baloldali ember nem lehet oltásellenes” című írásában⁴⁹ egyértelműen az oltások mellett teszi le a voksát, és arról ír, hogy nincs okunk kételkedni a vakcinákat minősítő tudományos intézményekben, hiszen: „senki sem tud olyan példát mondani, amikor egy védőoltás esetleges negatív mellékhatásai ne törpülnének el a szabadjára engedett járvány pusztítása mellett.” A baloldali értékek hangsúlyozásával lefekteti azokat az alapelveket arról, hogyan is gondolkodik egy baloldali. A „baloldal a francia felvilágosodás és a ráció örököse”, a természettudomány minden igazolt tételét elfogadja (nem úgy, mint Csurka, aki azt mondta: „a szakértelem ócska bolsevista trükk”⁵⁰, megágyazva ezzel a mostanság sajnálatosan elterjedt tudománnyal szembeni bizalmatlanságnak és oltásellenességgel⁵¹.) A baloldal Hegyí szerint:

„alapvetően közösségben gondolkodik, tehát a közösség, a társadalom, a nemzet megvédése felülírja az egyéni érdekeket és piaci szempontokat. Így az állam egyik legfontosabb feladatának azt tartja, hogy minden polgárát, a legszegényebbet is védje meg egy pandémiától.”

⁴⁹ Hegyí, Gyula. „Baloldali ember nem lehet oltásellenes.” Azonnali. 2021.. 01. 04.

https://azonnali.hu/cikk/20210104_baloldali-ember-nem-lehet-oltasellenes-hegyi-gyula (hozzáférés dátuma: 2022.. 12. 13.).

⁵⁰ Eredetileg ez a megjegyzés a Magyar Hírlapban máshogy hangzott el: „a szakmai indokok túlhangsúlyozása ócska bolsevista trükk.” — utasítja el az újságírói problémafelvetést Surányi Görgy jegybankelnök eltávolításával kapcsolatban. Magyar Hírlap, 1991. december 02.

⁵¹ Hegyí, Gyula. „Az oltásellenesség az osztársadalmi bizalmatlanság és gyanakvás fájdalmas tünete.” Azonnali. 2020. 12. 08. Az oltásellenesség az osztársadalmi bizalmatlanság és gyanakvás fájdalmas tünete (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 03.).

Ezért a védőoltásnak ingyenesnek és kötelezőnek kell lennie. (A szerző örömét fejezi ki, hogy ezt a liberális Buzinkay is belátta, és a Momentum elszakadt attól a dogmatikus liberalizmustól, ami az SZDSZ bukását okozta.) Amennyiben pedig a kötelezővé tétel túl nagy ellenállásba ütközne, marad az az eszköz, amiről a fentebb említettek is írtak, hogy bizonyos szolgáltatásokat csak az oltottak vehetnek igénybe. „Az ezzel járó permanens vitákat, az egyéni és közösségi jogok pusztító harcát egy (azaz kettő) túsúrással megúsíthatná az amúgy is agyonfrusztrált magyar társadalom.”

Nagy Dávid közgazdász, Bakóhoz csatlakozva abszurdnak és támogathatatatlannak tartja⁵² az oltatlanok diszkriminációját.⁵³ Arra a Buzinkay által felhozott érvre, hogy az egyéni szabadságunk korlátozása azért szükséges, mert kötelesek vagyunk megvédeni azokat a veszélyeztetett csoportokat, akik egészségügyi kockázat miatt nem olthatók, Nagy a következő analógiát vázolja el:

„a ritka betegségekben szenvedők, például mogyoróallergiások számára két szem mogyoró elfogyasztása is végzetes lehet. Ezt senki nem tagadja, viszont nem követeljük meg ezért a mogyoró betiltását és nem kell kérvényt benyújtatunk, ha a kiskertünkbe mogyorót akarunk ültetni. Megfelelő mértékű szabályozással, figyelmeztetésekkel jól kezelhető ez a probléma.”

Olyan intézkedéseket kellene hozni, amelyek kifejezetten a veszélyeztetett csoportok számára biztosít védelmet, és nem az egész társadalmi életet lehetetlenítik el — írja Nagy.

Az oltásokat hirtelenjében fejlesztették ki, ezért egyrészt nem tudjuk, milyen hosszútávú mellékhatásai lehetnek, másrészt egyáltalán nem biztos, hogy későbbi mutációk ellen is védeni fognak, emiatt Nagy nem tartja annyira sürgősnek most egyből beadatni mindenkinek, akinek csak lehet.

„Természetesen idővel, évek múlva tudományosan igazolt tények alapján mérlegelve akár kötelezővé lehetne tenni az új koronavírus elleni vakcinát is, amennyiben a vírus jelenlegi

⁵² Nagy, Dávid. „Ezért ne legyen kötelező a koronavírus elleni oltás!” Azonali . 2021.. 01. 05.

https://azonali.hu/cikk/20210105_ezert-ne-legyen-kotelezo-a-koronavirus-elleni-oltas (hozzáférés dátuma: 2022.. 12. 12.).

⁵³ Ekkor sincs még törvénybeiktatott megkülönböztetés, csupán több helyen felmerült már a lehetősége.

formájában tartósan velünk marad és veszélyessége ezt valóban indokolja. A maradandó károsodásokkal kapcsolatban jelenleg a homályban tapogatózunk”

Nagy elsősorban Buzinkay érveit igyekszik cáfolni, kezdve a politikus által említett 9400 koronavírusban elhunyt megbízhatóságával. Nagy úgy véli, ilyenkor a többlethalálozás mutatja csak meg a valóságot, hiszen nem tudhatjuk, pontosan a 9400-ból hány embernél okozta valóban a koronavírus a halált, és nem csupán jelen volt a szervezetben más, miközben egy másik súlyosabb betegségbe vagy a kettő kombinációjába hunyt el az illető. Nagy itt összeveti 2017 és 2020 halálozási adatait, és arra jut, hogy az utóbbi évben csak 1,8%-al volt az magasabb, miközben egy általános 3-4%-os ingadozás is teljesen normálisnak számítana.

Ahogy korábban Buzinkay az oltások fertőzés elleni védelmével, úgy Nagy itt koronavírus okozta halálozásokkal volt túl optimista, innen 2022-ből egyértelműen látszik egy jóval magasabb többlethalálozás, ami bár kisebb, mint a kormány adatai a koronavírusban elhunytak számáról, de nem sokkal.⁵⁴

Gyepnár Dávid a Mi hazánk békéscsabai elnöke is a szabad döntési jog mellett állt ki véleménycikkében⁵⁵, többnyire a fentebb már ismertetett érvek alapján, keményen beleszállva a Momentumba. Ami a cikkéből érdekes és említésre méltó, már csak sokkoló mivoltából is, az

⁵⁴ A kormány adatai szerint 2021. december 31-ig 39 ezren-en hunytak el a koronavírus okozta megbetegedésben, ez nagyjából 1000 fővel több, mint a 2020 és 2021-ben a 2019-es szinthez mért többlethalálozás. (saját számítás.) A KSH egyébként érdekes módon máshogy számolta a koronavírus okozta haláleseteket, mint az Operatív Törzs, ezért nemcsak a többlethalálozásban van különbség, hanem a két hivatalos COVID-19 okozta halálozási szám között is. A KSH szerint 2020-ban és 2021-ben összesen nagyjából 34ezren haltak meg COVID-ban, tehát 5 ezerrel kevesebben, mint amennyit a kormány számolt. Ez, ha a többlethalálozásokat nézzük, valamelyest Nagy Dávidot erősíti, mivel így számolva azt kapjuk, hogy 2020-ban egyébként is volt körülbelül 2 ezres többlethalálozás, ami nem a vírus számlájára írható./ Bátorfy, Attila, Szabó, Krisztián, Dr. Nepusz, Tamás. „Koronamonitor.” Átlátszó.hu. 2023.. 01. 08. <https://atlo.team/koronamonitor/> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 09.). „Halálozások a gyakoribb halálokok és nem szerint.” KSH. dátum nélk. https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0010.html (hozzáférés dátuma: 2023. 01. 02.). „Halálozások megye és régió szerint, negyedévente kumulált.” KSH. dátum nélk. https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0069.html (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 04.) Haszán, Zoltán. 444.hu. 2021.. 05. 28. <https://444.hu/2021/05/28/nem-azt-mutatjak-a-ksh-osszhalalozasi-adatai-mint-ami-az-operativ-torzs-napi-jelenteseibol-kiderul-a-jarvany-aldozatainak-a-szamarol> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 04.).

⁵⁵ Gyepnár, Dávid. „Ha az abortusz saját döntés a liberálisok szerint, az oltás miért nem az?” Azonnali. 2021.. 01. 06. https://azonnali.hu/cikk/20210106_ha-az-abortusz-sajat-dontes-a-liberalisok-szerint-az-oltas-miert-nem-az (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 02.).

egy igazán súlyos kérdésfeltevés, az önrendelkezési jog és az emberi élet egyik letöbbet vitatott és legérzékenyebb kérdéséről: az abortuszról.

„Kifejezetten vicces egyébként az oltás kötelezővé tételének ötletét egy olyan ideológiát képviselő embertől [Buzinkay] hallani, mely ideológia kereszteslovagjai szerint az embereknek joguk van azt bevinni a testükbe, amit csak akarnak, ráadásul támogatják az abortuszt, hiszen szerintük a nő önrendelkezési joga jóval előrébb való, mint a magzat élethez való joga. De arról már senkinek sincs joga dönten, hogy be akarja-e oltatni magát egy kevesebb, mint egy év alatt összedobott kísérleti vakcinával, igaz? Na, ez az igazi paradoxon.” — írja.

Egy kutatóorvos, Bartis Dávid is leírta véleményét⁵⁶, elsősorban Nagy Dávid és Bakó érveit vitata. Szerinte etikátlan az az álláspont, hogy azt akarják, legyen minél hamarabb vége a járvány miatti lezárásoknak, de ehhez semennyire sem járulnának hozzá és a társadalom érdekében a minimális kockázatot sem hozzák meg az oltások felvételével — ez potyautasság, amit nem kell tolerálnia a társadalomnak.

Szerinte a Nagy által vázolt mogyoróallergia-példa is rendkívül félrevezető, hiszen a koronavírus esetében egy fertőző betegségről beszélünk, ami teljesen más kategóriába esik; nem véletlen, hogy a hatóságoknak csak fertőző betegségek esetében van joguk a társadalom érdekében az egyén szabadságát korlátozó döntések meghozatalára. Ezért egy potenciálisan halálos és fiataloknál is súlyos szövődményeket okozó betegség esetében, még demokratikus jogállamokban is indokolt lehet a fertőző egyének szabadságának korlátozása: a kötelező vakcina vagy „kvázi-kötelező” vakcina bevezetése, vagyis a potyautasok joginak korlátozása.

„Az egyik legfontosabb és gyakorlatilag etikailag cáfolhatatlan érv a kötelező védőoltások mellett az egyén társadalmi felelőssége...” — írja Bartis. Szerinte rendkívül felelőtlen azt mondani, hogy csak az idősek és a krónikus betegek vegyék fel az oltást — ahogy például Bakó javasolta — hiszen éppen a legyengült immunrendszerük miatt náluk jóval kevésbé hatékony a vakcina — ez tehát nem lehet megoldás. A járványnak úgy lehet minél előbb véget vetni, ha a lehető legtöbbet beoltatják magukat.

⁵⁶ Bartis, Domonkos. „Aki nem oltatja be magát a koronavírus ellen, az potyautas.” Azonnali. 2021.. 01. 08. https://azonnali.hu/cikk/20210108_aki-nem-oltatja-be-magat-a-koronavirus-ellen-az-potyautas (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 02.).

Itt Buzinkayhoz csatlakozik, és azt kérdi:

„Vajon mennyire etikus, hogyha van egy elérhető, ingyenes, hatékony, biztonságos védőoltás, amit valaki nem orvosi okok miatt megtagad, és utána a fertőző betegséget továbbadja egy olyan embertársának, aki viszont orvosi okok miatt nem kaphatja meg a védőoltást, vagy orvosi okok miatt nem hatékony nála a védőoltás (mert pl. immungyengített, HIV-pozitív, autoimmun beteg, vagy daganatos beteg, stb.)?”

Többször felteszi azt a kérdést is a szabadságpárti cikkíróknak címezve, hogy ha nem az oltással, akkor mégis mivel akarják megállítani a járványt terjedését? Erre ők vélhetően azt válaszolnák, hogy aki akarja, nyugodtan oltassa be magát, és ha ehhez társulnak még a természetesen kialakult védelességgel rendelkezők is, akkor elérhetjük a nyájimmunitást. (Vagy azt, hogy „az élet veszélyes.”⁵⁷) Ezután pedig igyekszik eloszlatni a kételyeket az mRNS alapú vakcinákról.⁵⁸

Balogh Gábor, az Alfahír és az Azonnali korábbi újságírója is, bár több kétellyel, de a vakcinák és az oltatlanok szükségesnek ítélt megkülönböztetése mellett teszi a voksát.⁵⁹

„Aki pedig az oltást vállalja, annak vissza kell adni a szabadságát. Ebből pedig az következik, hogy aki nem vállalja, azt továbbra is korlátozni kell szabadságában. Igazságtalan? Az.

Diszkriminatív? Nagyon is. Jogilag és morálisan kötetnyi érvet lehet felhozni ellene?

Valószínűleg. Csak hát az a helyzet, hogy minden igazságtalanság, diszkrimináció és jogtiprás, amivel ez a módszer jár, még mindig jóval kevesebb, mint, amit a másik két út, az évekig tartó korlátozások és a gazdasági összeomlás, illetve a járvány szabadjára engedése és az ellátórendszer megroppanása hozhat magával.”

⁵⁷ Bakó, Bea. „2020 világméretű emberkísérlete a lockdown volt, 2021-é az oltás lesz.” Azonnali. 2020. 12. 30. https://azonnali.hu/cikk/20201230_2020-vilagmeretu-emberkiserlete-a-lockdown-volt-2021-e-az-oltas-lesz (hozzáférés dátuma: 2022. . 12. 16).

⁵⁸ Ezekkel szembeni leggyakoribb ellenérv, hogy hirtelenjében pár év alatt fejlesztették ki őket. Ez nem így van — írja a kutatóorvos — ugyanis ezt a technológiát már a 90'-es évek óta tanulmányozzák, tehát „nincsen szó egy sötétbe való ugrásról.” A gyors engedélyeztetést pedig azért jöhetett létre, mert a hatóságok és a gyógyszercégek hatalmas erőforrásokat koncentráltak a tudományos adatgyűjtésre és az adminisztrációra, és így ugyanosan szokásos gondos értékelést tudtak lefolytatni.

⁵⁹ Balogh, Gábor. „It's the economy, stupid! – az oltásvita gordiuszi csomóját a gazdaság pallosa vágja át.” Azonnali. 2021. 01. 15. https://azonnali.hu/cikk/20210115_it-s-the-economy-stupid-az-oltasvita-gordiuszi-csomojat-a-gazdasag-pallosa-vagja-at (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 03.).

De — folytatja —, aki azt állítja, hogy több millió ember hirtelen beoltása semmi rizikóval nem jár, „az vagy ostoba, vagy minket néz hülyének.”

Bakó reagált⁶⁰ pár vitacikkre, és azt írja: „egy szabad társadalom fenntartása az egyik legfőbb (sőt, szerintem egyenesen a legfontosabb) közérdek.” A főszerkesztő állítása szerint ő nemcsak azért követeli, hogy ne diszkriminálják az oltatlanokat, mert az a saját érdeke, hanem azért is, mert nem akarja, hogy a társadalom elinduljon egy olyan irányba, mint az állampolgárait bárhol, bármikor megfigyelő és pontozó kínai diktatúra.

„Ha szó nélkül belemész, hogy ne engedjék fel a buszra/villamosra/vonatra/repülőre a beoltatlanokat, vagy hogy kifizetessék velük a kórházi kezelésük költségeit⁶¹, ha mégis covidosak lesznek, akkor milyen alapon fogsz tiltakozni, ha majd a heti sokadik cigivásárlásodat tiltják le központilag, a szent egészségügyi ellátórendszer védelmében mondjuk a bankkártyád ideiglenes blokkolásával?”

Bakó felveti azt a kérdést, hogy ha őt nem fogják utazni engedni, mert nem vette fel az oltását, akkor olyanokat sem, akik az egészségügyi állapotuk miatt nem oltathatóak? Vagy velük mi lesz?

„Nem igaz, hogy csak a lockdown és a kötelező oltás között választhatunk!” — írja⁶² Molnár Csilla állatorvos. Rengeteg védettek már, ők nem potyautasok, csak adatok kellene szerezni, „ezért a kötelező oltások nem feltétlen szükségesek, sőt, több esetben kifejezetten káros is lehet valaki olyat beoltani, akiben már kialakult az immunválasz.”⁶³ Az állatorvos a lakosság nagy

⁶⁰ „A járvány kellett ahhoz, hogy felháborodjunk a potyautasokon.” Azonnali. 2021.. 01. 15.

https://azonnali.hu/cikk/20210115_a-jarvany-kellett-ahoz-hogy-felhaborodjunk-a-potyautasokon (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 03.).

⁶¹ Bazsó, Bálint. „POLGÁRI VÁLASZ: JÁRULJANAK HOZZÁ A KEZELÉSÜK KÖLTSÉGEIHEZ AZOK, AKIK VISSZAUTASÍTJÁK A VÉDŐOLTÁST!” ugytudjuk.hu. 2021. 01. 05. <https://ugytudjuk.hu/cikk/polgari-valasz-jaruljanak-hozza-a-kezelesuk-koltsegeihez-azok-akik-visszautasitjak-a-vedooltast> (hozzáférés dátuma: 2022.. 01. 03.).

⁶² Molnár, Csilla. „Nem igaz, hogy csak a lockdown és a kötelező oltás között választhatunk.” Azonnali. 2021. 01. 15. Nem igaz, hogy csak a lockdown és a kötelező oltás között választhatunk (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 04.).

⁶³ Ha valakit, aki már át esett a betegségen beoltunk, akkor legtöbbször csak annyi történik, hogy a szervezetét csak „nagyobb ellenanyag-termelésre készítjük, vagyis egy hét alatt a keringő ellenanyagok szintje jelentősen megnő a vérében.” Ez általában nem probléma, „ha a betegség kialakulásában maga a kórokozó játssza a kulcsszerepet, azonban néha előfordul, hogy inkább a szervezet túlpörgött védekezése – és a COVID-nál ez bizony felmerült.” Súlyos COVID-osokban már gyakran ki sem mutatható a vírus, ilyen esetben a súlyos betegség már inkább a túlzott immunválasz (túláságosan erős gyulladás vagy saját sejteket támadó, ún. autoimmun folyamatok) következménye.

részét nem látja kifejezetten veszélyeztetettnak, ezért a természetes immunitás kialakulását is megoldásnak találja, és emellett is vannak lehetőségek a hatékony megelőzésre és kezelésére, például az ivermektint ajánlja.⁶⁴

„A nem oltható, veszélyeztetett embereket pedig nemcsak a COVID-19-től, hanem számos egyéb fertőzéstől is meg kellene óvni, hiszen rájuk nézve súlyos következményekkel járhat ezenkívül még rengeteg másik, banális fertőzés is – ha azt gondolják, hogy akkor majd bátran mehetnek emberek közé, ha a COVID-19 tekintetében elértük a nyájimmunitást, akkor súlyosan tévednek.” — írja.

Mit tegyünk, mi a fontosabb, a szabadság vagy a biztonság? — kérdi a molekulális biológus Horváth Dániel.⁶⁵ A szerző szerint nem feltétlenül kell a kettő között választani. Szerinte higgadt és hiteles tájékoztatással, nem pedig egymás lehurrogásával és kényszerítéssel kell elérni a minél magasabb átoltottságot. „Ne legyen kötelező a vakcina, és ne érje semmiféle hátrány – például az egyes szolgáltatásokhoz való hozzáférésben – azokat, akik nem akarnak élni az oltás lehetőségével.” Igyekezzünk felnőni a szabadsághoz, „és akkor egyszerre lehet az osztályrészünk a szabadság és a biztonság is.”

Bevezetik a védettségi igazolványt

Bakó lényegében a korábbi *2020 világméretű emberkísérlete a lockdown volt, 2021-é az oltás lesz* című írását folytatva, öt hónappal később, már a kormány és az EU által is bevezetett védettségi igazolványok működésének idejében igyekszik ismét a szabaddöntési jog mellett

Ezért „igenis okozhat komoly gondot az oltás”, főleg mert „természetestől eltérő úton, a nyálkahártyán kialakult védelmet kikerülve juttatják be.” — vázolja Molnár Csilla. Uo.

⁶⁴ Megoszlottak róla a tanulmányok: Bryant, Andrew MSc, Theresa A. MBBCh, PhD, Dowswell, Therese PhD, Fordham, Edmund J. PhD, Mitchell, Scott MBChB, MRCS, Hill, Sarah R. PhD, Tham, Tony C. MD, FRCP. „Ivermectin for Prevention and Treatment of COVID-19 Infection: A Systematic Review, Meta-analysis, and Trial Sequential Analysis to Inform Clinical Guidelines.” *American Journal of Therapeutics*, 2021 28.: 434-460. „Why You Should Not Use Ivermectin to Treat or Prevent COVID-19.” US. Food & Drug. 2021. 10. 12. <https://www.fda.gov/consumers/consumer-updates/why-you-should-not-use-ivermectin-treat-or-prevent-covid-19> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 04.).

⁶⁵ Horváth, Dániel. „Polgári társadalmat, felelősségteljes védekezést a koronavírus ellen!” *Azonali*. 2021. 01. 26. https://azonali.hu/cikk/20210126_polgari-tarsadalmat-felelossegteljes-vedekezest-a-koronavirus-ellen (hozzáférés dátuma: 2022.. 12. 17.).

érvelni, és felvázolni⁶⁶, szerinte miért elfogadhatatlan az oltatlanok (mint ő maga is) megkülönböztetése, amit ő következetesen „apartheid”⁶⁷-nek hív. „Sem a közérdek, sem a veszélyhelyzet⁶⁸ nem indokolhatná, hogy az oltatlanokat másodrendűként kezeljék: az emberi méltóságot még különleges jogrendben is tiszteletben kell tartani.”

Bakó kifejezetten nehezményezi a Társaság a Szabadságjogokért-nak (TASZ) hogy korábban kérdés nélkül támogatták az oltatlanok megkülönböztetését, azzal az érveléssel, hogy:

„akik beadatják a vakcinát, azok egy vakcinaútlevél felmutatásával valójában nem többletjogokat kapnak, hanem a most még mindenre érvényes jogkorlátozásokat oldhatják fel számukra azon az alapon, hogy ők már nem fertőznek meg másokat.”⁶⁹ Bakó szerint⁷⁰ ez nem jogvédelem, és ezzel az érveléssel „egy másodéves joghallgatót kivágnának az alkotmányjog-vizsgáról.”

A TASZ később megváltoztatta⁷¹ a véleményét, és alkotmány-ellenesnek minősítette a már egyből az első vakcina után kiosztott védettségi igazolványokat és a velük járó privilégiumokat, azon az alapon, hogy az igazolvány megléte nem jelent valódi védettséget, hiszen az csak a második oltás után alakul ki. Ám Bakó szerint akkor is elfogadhatatlan lenne az állampolgárok közti megkülönböztetés, ha az igazolvány valóban az immunitást igazolná. Az ilyen megkülönböztetések és korlátozások meghozatalának a nulladik követelménye az észszerűség, de még ha az igazolható is, ott a második, a szükségesség-aranyosság elve. Bakó ezt részletezi:

⁶⁶ „Ahol apartheiddel zsarolnak, ott valójában nem önkéntes az oltás.” Azonnali. 2021. 05. 12. https://azonnali.hu/cikk/20210512_ahol-apartheiddel-zsarolnak-ott-valojaban-nem-onkent-es-az-oltas (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 06.).

⁶⁷ Eredetileg a Dél-Afrikában 1948 és 1991 között fennálló rassz alapú intézményes megkülönböztetés.

⁶⁸ Magyarországon 2020. november 3-a óta veszélyhelyzet áll fenn. 4.1 Nem érinthető alapjogok. 52: „Valamennyi különleges jogrendi időszak alapjogi feltételeinek meghatározása során az 54. cikk (1) bekezdése kizárja az emberi méltóság és az élethez való jog korlátozását TILL Szabolcs: „Különleges jogrend” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia. . <https://ijoten.hu/szocikk/kulonleges-jogrend#block-884> hozzáférés: 2023. 01. 11.

⁶⁹ „FELSZÁLLHATOK-E A BUSZRA, HA NINCS VAKCINAÚTLEVELEM?” TASZ. 2021.. 02. 10. <https://tasz.hu/cikkek/felszallhatok-e-a-buszra-ha-nincs-vakcinautlevelem> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 06.).

⁷⁰ Bakó, Bea „Ez után a jogvédelem! A TASZ már előre leokézta a vakcinaútleveleket.” Azonnali. 2021. 02. 14. Ez aztán a jogvédelem! A TASZ már előre leokézta a vakcinaútleveleket (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 07.).

⁷¹ Tóth, Csaba Tibor. „Ezért változott a TASZ véleménye a védettségi igazolványok ügyében.” Azonnali. 2021. 04. 26. https://azonnali.hu/cikk/20210426_februarban-meg-elfogadhatonak-tartotta-a-tasz-az-oltasi-igazolvanyokat-mostanra-diszkriminativnak-minositette-oket- (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 07.).

„Bár különleges jogrendben megengedett az arányos mértéken túlmenő alapjogkorlátozás is, egyrészt az emberi méltóságot akkor is tiszteletben kell tartani (ennek része az önrendelkezés – ezzel él az, aki visszautasítja az oltást), másrészt pedig még az elfideszesített Alkotmánybíróság is kimondta, hogy a veszélyhelyzeti kormányrendeletekkel bevezetett intézkedéseknek a veszély elhárításához szükségesnek és a veszély elhárításával arányosnak kell lenniük.”

Szerinte „az emberi jogokból és jogállamiságból előszeretettel leckéket adó” Európa az elmúlt években bebizonyította, hogy valójában se nem liberális, se nem kulturálisan felsőbbrendű.

Hazugságnak tartja továbbá, hogy a védettségi igazolvány és ez európai utazáshoz szükséges *greenpass* ne lenne egyenlő az oltási kötelezettséggel, hiszen lényegében megzsarol. A EU-ban lévő határellenőrzések és az utazási igazolvány pedig megölte az „integráció egyik sarokkövét” a Schengeni-övezetet biztosította szabadmozgást, csak ezt „egyetlen szem EP-képviselőnek is eszébe jutott elsiratni.” még az oltottak között is diszkriminálnak, ugyanis a tagállamok csak az Európai Gyógyszerügynökség által jóváhagyott vakcinákat kötelesek elfogadni, a keletiekről szabadon rendelkeznek — jelenti ki a főszerkesztő.⁷²

„Ha az EU-jog nem írja elő⁷³ az adott vakcinára a kötelező EMA-engedélyeztetést, akkor mégis mi alapján engedi meg a készülő rendelet azon tagállam polgárainak diszkriminálását a belső

⁷² Amit meg is tettek, és sokáig a legtöbb uniós ország nem is engedélyezte a Sinopharm vagy a Sputnik vakcinákat, a magyarok számára igencsak kedvezőtlenül. A kínai oltásokat idővel végül a legtöbb ország szépen lassan elfogadta, de az orosz színt a korlátozások teljes feloldásáig halogatták, ami most Bakó jogi problémáitól eltekintve teljesen logikátlan is, hiszen a Sinopharmnál bizonyítot, hogy 60 fölött 25%-ban nem működik, a Sputnik hatékonyságát pedig eddig semmi sem cáfolta (sőt bizonyos kutatások a Pfizernél is effektívebbnek találták), tehát vélhetően csak politikai okokból utasították vissza, ami természetesen ismét sok kérdést felvet például arról, hogy mennyire is fontos valójában az állampolgárok egészségének a védelme. „EU Postpones Approval of Russian Sputnik V Vaccine Until Next Year.” Schengen Visa. 2021. 10 21. <https://www.schengenvisa.info.com/news/eu-postpones-approval-of-russian-sputnik-v-vaccine-until-next-year/> (hozzáférés dátuma: 2023. 01. 06.). „List of Vaccines Eligible for Travel to EU to Be Extended.” Hungary Today. 2022. 02. 24. <https://hungarytoday.hu/who-eu-approved-coronavirus-covid-19-vaccines-sinopharm-chinese-vaccine/> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 06.). <https://healthpolicy-watch.news/sputnik-vaccine-efficacy-data/#:~:text=Hoffman, Maayan.,Sputnik Vaccine Efficacy Data Published in Lancet Are 'Statistically Impossible'.> Health Policy Watch. 2022. 07. 13. [List of Vaccines Eligible for Travel to EU to Be Extended](https://healthpolicy-watch.news/sputnik-vaccine-efficacy-data/#:~:text=Hoffman, Maayan.,Sputnik Vaccine Efficacy Data Published in Lancet Are 'Statistically Impossible'.) (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 10.). [t=Sputnik%20results%20'too%20perfect'&text=%E2%80%9CWe%20used%20study%2Dwide%20efficacy,descri bed%20in%20the%20relevant%20article.](https://healthpolicy-watch.news/sputnik-vaccine-efficacy-data/#:~:text=Hoffman, Maayan.,Sputnik Vaccine Efficacy Data Published in Lancet Are 'Statistically Impossible'.)

⁷³ Az mRNS-technológiával működőkre (Pfizer, Moderna) és minden új hatóanyagot tartalmazó gyógyszerre kötelező a Gyógyszerügynökség engedélye, a korábban ismert, például legyengített vírust tartalmazó oltásokra nem. „Ahol apartheiddel zsarolnak, ott valójában nem önkéntes az oltás.” Azonnali. 2021. 05. 12. https://azonnali.hu/cikk/20210512_ahol-apartheid-del-zsarolnak-ott-valojaban-nem-onkent-es-az-oltas (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 06.).

határokon, akik ilyennel lettek beoltva?” Azért azt enyhítő elemként megjegyzi, hogy legalább a negatív teszteredményt is elfogadják.

Megvilágító erejű Techet Péter *Egy lehetséges kompromisszum: kötelező oltás, de szankció nélkül* című írása.⁷⁴ Az alapjogok nem kiváltságokat, amikért valamit tennie kell, hogy részesüljünk belőlük, ezért az emberi méltósághoz való jogot még a bűnözőktől sem vonják meg — mondja a szintén jogász végzettségű újságíró. Ugyanakkor: „az államnak egészségvédelmi kötelezettsége is van”, amit ebben a vitában nem hangsúlyoztak eléggé. Ennek a kötelezettségnek nemcsak a korlátozások mértékével kapcsolatban van jelentősége, hanem fontos megállítás, hogy a magyar egészségügy „békeidőben” is katasztrófális helyzetben volt,⁷⁵ ami nyilvánvalóan közrejátszott abban, hogy egy millió főre vetítve nálunk volt a harmadik legtöbb halott — ez pedig számottevő mulasztás a kormány részéről.

A „lex imperfecta” mint lehetséges út. Ez egy olyan jogszabály, amely ugyan előír egy köteleességet, de nem rendel szankciót hozzá. Vitatható, hogy ez valójában mennyire jogszabály — írja —, ha nem rendelnek hozzá szankciót, ennek ellenére lehet a társadalomra hatása, hiszen számos ember nemcsak a szankciótól való tartás miatt követ bizonyos szabályokat, hanem szimplán azok kötelező mivoltából is. Ennek példájára egy 1995-ös osztrák dohányzás elleni törvényt hoz fel, amelyik bizonyos helyeken büntetés nélkül, de betiltotta a dohányzást, és ennek megfelelően felhívó táblákat is kihelyeztek, amelyeknek az emberek gyakran csupán a rajta szereplő felszólítás miatt engedelmessé váltak.

Ő is az arányosság elvéről beszél, és elismeri, hogy tisztán jogilag értelmezve a védettségi igazolványok nem egyenlőek a kötelező oltással, csak legfeljebb bizonyos élethelyzetekről kell lemondani.

„A szabadság itt persze arra korlátozódik, hogy valaki szabad akaratból lemond-e bizonyos élethelyzetekről – és itt megint felmerülhet az arányosság kérdése. Elvégre az arányos, ha nem kaphat mindenki csak úgy fegyverviselési engedélyt, de nem biztos, hogy már arányos, ha nem

⁷⁴ Techet, Péter. „Egy lehetséges kompromisszum: kötelező oltás, de szankció nélkül.” Azonnali.hu. 2022. 08. 03. https://azonnali.hu/cikk/20210803_egy-lehetseges-kompromisszum-kotelezo-oltas-de-szankcio-nelkul (hozzáférés dátuma: 2022. 12. 17.).

⁷⁵ A Unióban közvetlen Románia és Bulgária után a harmadik legrosszabb egészségügy a miénk.

mehet be mindenki oltatlanul egy moziba – különösen, ha az oltottak elvileg eleve védettek, azaz az oltatlanok legfeljebb egymást fertőzhetik meg.”

Ha egy *lex imperfecta* kötelező oltást iktatnának be, világos helyzetet teremtené, és várhatóan növelné az oltottságot, de ezt az államnak csak abban az esetben szabadna ezt a lépést meghoznia, ha tényleg biztosak vagyunk abban, hogy a vakcina működik, és a hatalom hajlandó felelősséget vállalni a potenciális mellékhatásokért — zárja le Techet.

Vértes Sára nemzetközikapcsolatok-elemző arra hívta⁷⁶ fel a figyelmet, hogy a szabadságpárti és az egyenlőségpárti oldal túlságosan is saját véleménybuborékjába szorult be, a másik oldalt pedig rendre igyekszik megszégyeníteni és kirekeszteni a „szellemi közegből”: „mindkét érvelés kifejezetten kontraproduktív a döntés előtt állók meggyőzésében, és leginkább azt mutatja meg, hogy a polarizáló közbeszédben odáig jutottunk, hogy egyre nehezebb kilépünk a véleménybuborékunkból és legalább fejben belehelyezkedni egy másikba.”

Pedig épp a megértés, a szekértáborokon átívelő közös gondolkodás lenne a fontos, főleg ilyen válságos időkben. Vértes azt is kifogásolja, hogy mindkét oldal ennyire az egyéni felelősségre teszi a hangsúlyt. Szerinte elfeledkezünk arról az alapvetően sokkal több hatalommal és felelősséggel bíró szervezetről, aminek meglennének az erőforrásai a káosz, a bizalmatlanság és az álhírek — „infodémia”⁷⁷ — csillapítására. Ez lenne nevezetesen: a kormány és a magyar állam, ami szinte teljesen magára hagyta az embereket. Az elemző szerint megbocsáthatatlan, hogy a kormány a közmédiában nem végez felvilágosítást és megfelelő tájékoztatást, miközben az átlagember teljesen össze van zavarodva a „hétről hétre, vagy virológusról virológusra változó” hírfoszlányoktól. A kormánynak „láthatóan nem is érdeke a [megfelelő tájékoztatás], hiszen a „Brüsszel”, „baloldal” és „nyugat” ellenségrepertoár felvonultatása még mindig nagyobb üdvörléssel kecsegtet, mintha csak simán, a kötelező köröket leróva menedzselne egy krízist.” Ez kellene szamon kérni, nem pedig egymást megszégyeníteni.

⁷⁶ Vértes, Sára. „Egyástól túl sokat, a kormánytól túl keveset követelünk az oltáskérdés megoldásában.” Azonnali. 2021.. 01. 25. https://azonnali.hu/cikk/20210125_egymastol-tul-sokat-a-kormanytol-tul-keveset-kovetelunk-az-oltaskerdes-megoldasaban (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 05.).

⁷⁷ Patel, Mohel P, Viviek B. Kute, és Sanjay K Agarwai. „Infodemic” COVID 19: More Pandemic than the Virus.” Indian Journal of Nephrology, 2020: 188-191.

Konklúzió

Láthattuk tehát, hogy összességében a szabadságjogok fontosságát nagyon különbözően értékelték a fent tárgyalt szerzők. Az élet és a társadalom védelmében voltak, akik az egyéni érdekeket szinte teljesen hajlandóak voltak ennek a közös cél elérésének alárendelni. Ez a kollektivista megfontolások, a széleskörű egyenlőség megteremtésére irányuló gondolatok és cselekedetek fontos elemei egy élhető demokráciának, hiszen akármennyire is próbáljuk elszeparálni magunkat a társadalom többi tagjától, időről-időre mindig adódnak olyan helyzetek, amikor ráébredünk: egy közösség tagjai vagyunk, és függünk egymástól. Ezért, ha ez már így van, és nem lehet mit csinálni vele, előre mutatóbb valami közöset alkotni. Ugyanakkor nem csupán egy csoport, állam vagy náció tagjai vagyunk, hanem egyének is. Saját célokkal, megfontolásokkal és különbségekkel, és egy folyamatos vággyal afelé, hogy azt csináljunk, amit akarunk. Szabadságra törekvő individuumok, akiknek bár van felelősségük a társaikért, de még nagyobb saját magunkért; saját világnézettel és megfontolásokkal rendelkezünk, amelyek néha szembe mennek a többségével. Ugyanolyan alapvető emberi szükséglet elvárni mástól a felelős viselkedést és bizonyos szintű alázatot, mint a saját integritásunk féltése a tömegek akaratától. Egyik sem rossz, egy demokráciában mindkettő, jobb és baloldalra, szabadságra és egyenlőségre is szükség van.

A járvány más lecsengőben van, azonban ezektől a kérdésektől nem szabadulunk. Még nem tudjuk, mi fog történni a 2023-as évben, de előreláthatólag nem számíthatunk sok pozitívumra — meg akarjuk őrizni a demokráciát, s megővni civilizációt a pusztító háborútól és klímakatasztrófától, a társadalmat valahogy egyben kell tartanunk. Ennek az első lépése, ha megpróbáljuk megérteni egymást indítékát.

Felhasznált irodalom:

Irodalomjegyzék

2020-ban megjelent a valóság az életünkben. dátum nélk.

- „A nyájimmunitás hiú ábránd, a koronavírus örökre velünk maradhat.” *Portfolio.hu*. 2021.. 08. 16.
<https://www.portfolio.hu/gazdasag/20210816/a-nyajimmunitas-hiu-abrand-a-koronavirus-orokre-velunk-maradhat-496702#> (hozzáférés dátuma: 2022. 01. 03.).
- Alderman, Liz. „Ireland’s Days as a Tax Haven May Be Ending, but Not Without a Fight.” *New York Times*. 2021. 10. 07. <https://www.nytimes.com/2021/07/08/business/ireland-minimum-corporate-tax.html> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 04.).
- Bakó, Bea. „2020 világméretű emberkísérlete a lockdown volt, 2021-é az oltás lesz.” *Azonnali*. 2020. 12. 30. https://azonnali.hu/cikk/20201230_2020-vilagmeretu-emberkiserlete-a-lockdown-volt-2021-e-az-oltas-lesz (hozzáférés dátuma: 2022. . 12. 16).
- „A járvány kellett ahhoz, hogy felháborodjunk a potyautasokon.” *Azonnali*. 2021.. 01. 15.
https://azonnali.hu/cikk/20210115_a-jarvany-kellett-ahhoz-hogy-felhaborodjunk-a-potyautasokon (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 03.).
- „A tudományban és az EU-ban bíznak azok, akik beoltatnák magukat koronavírus ellen.” *Azonnali*. 2020. 12. 22. https://azonnali.hu/cikk/20201222_a-tudomanyban-es-az-eu-ban-biznak-azok-akik-beoltatnak-magukat-koronavirus-ellen (hozzáférés dátuma: 2022. 12. 16).
- „Ahol apartheiddel zsarolnak, ott valójában nem önkéntes az oltás.” *Azonnali*. 2021. 05. 12.
https://azonnali.hu/cikk/20210512_ahol-apartheiddel-zsarolnak-ott-valojaban-nem-onkent-es-az-oltas (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 06.).
- „Alkotmánybíróság elé viszem az oltatlanok diszkriminációját.” *Azonnali*. 2021. 05. 21.
https://azonnali.hu/cikk/20210521_alkotmanybirosag-ele-viszem-az-oltatlanok-diszkriminaciojat?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_202301 (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 03.).
- „Ez aztán a jogvédelem! A TASZ már előre leokézta a vakcinaútleveleket.” *Azonnali*. 2021. 02. 14. Ez aztán a jogvédelem! A TASZ már előre leokézta a vakcinaútleveleket (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 07.).
- „Nem a vírustól kellene félni, hanem magunktól.” *Azonnali.hu*. 2020.. 04. 15.
https://azonnali.hu/cikk/20200415_nem-a-virustol-kellene-felni-hanem-magunktol (hozzáférés dátuma: 2022.. október 5.).

- Balogh, Gábor. „It’s the economy, stupid! – az oltásvita gordiuszi csomóját a gazdaság pallosa vágja át.” *Azonnali*. 2021. 01. 15. https://azonnali.hu/cikk/20210115_it-s-the-economy-stupid-az-oltasvita-gordiuszi-csomojat-a-gazdasag-pallosa-vagja-at (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 03.).
- Bartis, Domonkos. „Aki nem oltatja be magát a koronavírus ellen, az potyautas.” *Azonnali*. 2021.. 01. 08. https://azonnali.hu/cikk/20210108_aki-nem-oltatja-be-magat-a-koronavirus-ellen-az-potyautas (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 02.).
- Bátorfy, Attila, Szabó, Krisztián, Dr. Nepusz, Tamás. „Koronamonitor.” *Átlátszó.hu*. 2023.. 01. 08. <https://atlo.team/koronamonitor/> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 09.).
- Bazsó, Bálint. „POLGÁRI VÁLASZ: JÁRULJANAK HOZZÁ A KEZELÉSÜK KÖLTSÉGEIHEZ AZOK, AKIK VISSZAUTASÍTJÁK A VÉDŐOLTÁST!” *ugytudjuk!.hu*. 2021. 01. 05. <https://ugytudjuk.hu/cikk/polgari-valasz-jaruljanak-hozza-a-kezelesuk-koltsegeihez-azok-akik-visszautasitjak-a-vedooltast> (hozzáférés dátuma: 2022.. 01. 03.).
- Bearman, Peter- Baldassarri, Delia. „Dynamics of Political Polarization.” *American Sociological Review*, 2007: 784-811.
- Borbás, Barna. „Volt okom félni, de a lelkem ereje védelmezett – karácsonyi látogatás Mustó Péter atyánál.” *Válaszonline*. 2020. 12. 24. <https://www.valaszonline.hu/2020/12/24/musto-peter-interju-karacsony/> (hozzáférés dátuma: 2023. 01- 02-).
- Bryant, Andrew MSc, Theresa A. MBBCh, PhD, Dowswell, Therese PhD, Fordham, Edmund J. PhD, Mitchell, Scott MBChB, MRCS, Hill, Sarah R. PhD, Tham, Tony C. MD, FRCP. „Ivermectin for Prevention and Treatment of COVID-19 Infection: A Systematic Review, Meta-analysis, and Trial Sequential Analysis to Inform Clinical Guidelines.” *American Journal of Therapeutics*, 2021 28.: 434-460.
- Chris T. Bauch, Alison P. Galvani, David J. D. Earn. „Group interest versus self-interest in smallpox vaccination policy.” *PNAS*. 2003. 08. 14. <https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.1731324100> (hozzáférés dátuma: 2023,. 01, 04.).
- Cooter. D, Robert, és Thomas Ulen. *Law and Economics 5. edition*. Pearson, 2007.
- „COVID-19 Vaccines While Pregnant or Breastfeeding.” *Centers for Disease Control and Prevention*. 2022. 10. 22. <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/vaccines/recommendations/pregnancy.html> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 02.).
- „COVID-19: Stay-at-Home Restrictions.” *OurWorld in Data*. dátum nélk. <https://ourworldindata.org/covid-stay-home-restrictions> (hozzáférés dátuma: 2022. . 01. 04.).
- „Duda Ernő immunológus: A politikusok ártanak legtöbbet a járványkezelésnek.” *168.hu*. 2021. 01. 27. <https://168.hu/itthon/duda-erno-a-politikusok-artanak-legtobbet-a-jarvanykezelesnek-199176> (hozzáférés dátuma: 2023. 01. 10.).
- Ecsenyi, Áron. „2020-ban a Covid-pánik mutatta meg, miért veszélyes a demokrácia.” *Azonnali*. 2021.. 01. 03. https://azonnali.hu/cikk/20210103_2020-ban-a-covid-panik-mutatta-meg-miert-veszelyes-a-demokracia (hozzáférés dátuma: 2022,. 12, 23,).

- „Egy ötszavas Facebook-poszt miatt elvitték a rendőrök a gyulai ellenzéki kör elnökét.” *HVG*. 2020. 05. 13.
https://hvg.hu/itthon/20200513_Remhirterjesztes_miatt_bevittek_a_gyulai_ellenzeki_kor_elnoket (hozzáférés dátuma: 2022. 12. 14.).
- Ellison, Jake. „COVID-19 vaccines may not prevent spread of virus, so mask-wearing, other protections still critical .” *University of Washington*. 2020. 12. 12.
<https://www.washington.edu/news/2020/12/02/covid-19-vaccines-may-not-prevent-spread-of-virus-so-mask-wearing-other-protections-still-critical/> (hozzáférés dátuma: 2022. 01. 04.).
- „EU Postpones Approval of Russian Sputnik V Vaccine Until Next Year.” *Schengen Visa*. 2021. 10. 21.
<https://www.schengenvisa.info.com/news/eu-postpones-approval-of-russian-sputnik-v-vaccine-until-next-year/> (hozzáférés dátuma: 2023. 01. 06.).
- European Centre for Disease Prevention and Control*. 2022.. 12. 14.
<https://qap.ecdc.europa.eu/public/extensions/COVID-19/vaccine-tracker.html#uptake-tab> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 05.).
- Eurostat*. 2022. . 01. 04.
<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00115/default/table?lang=en> (hozzáférés dátuma: 2022.. 01. 04.).
- „Fact Check-Preventing transmission never required for COVID vaccines’ initial approval; Pfizer vax did reduce transmission of early variants.” *Reuters*. 2022. 10. 14.
<https://www.reuters.com/article/factcheck-pfizer-vaccine-transmission-idUSL1N31F20E> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 04.).
- „FELSZÁLLHATOK-E A BUSZRA, HA NINCS VAKCINAÚTLEVELEM?” *TASZ*. 2021.. 02. 10.
<https://tasz.hu/cikkek/felszallhatok-e-a-buszra-ha-nincs-vakcinautlevellem> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 06.).
- Frans, Emma. „Did Sweden’s controversial COVID strategy pay off? In many ways it did – but it let the elderly down .” *PreventionWeb*. 2022. 08. 22. <https://www.preventionweb.net/news/did-swedens-controversial-covid-strategy-pay-many-ways-it-did-it-let-elderly-down> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 05.).
- Gyepnár, Dávid. „Ha az abortusz saját döntés a liberálisok szerint, az oltás miért nem az?” *Azonnali*. 2021.. 01. 06. https://azonnali.hu/cikk/20210106_ha-az-abortusz-sajat-dontes-a-liberalisok-szerint-az-oltas-miert-nem-az (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 02.).
- „Halálozások a gyakoribb halálokok és nem szerint.” *KSH*. dátum nélk.
https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0010.html (hozzáférés dátuma: 2023. 01. 02.).
- „Halálozások megye és régió szerint, negyedévente kumulált.” *KSH*. dátum nélk.
https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0069.html (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 04.).
- Haszán, Zoltán. *444.hu*. 2021.. 05. 28. <https://444.hu/2021/05/28/nem-azt-mutatjak-a-ksh-osszhalalozasi-adatai-mint-ami-az-operativ-torzs-napi-jelenteseibol-kiderul-a-jarvanyaldozatainak-a-szamarol> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 04.).

- Hegyi, Gyula. „Az oltásellenesség az állatársadalmi bizalmatlanság és gyanakvás fájdalmas tünete.” *Azonnali*. 2020. 12. 08. Az oltásellenesség az állatársadalmi bizalmatlanság és gyanakvás fájdalmas tünete (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 03.).
- „Baloldali ember nem lehet oltásellenes.” *Azonnali*. 2021.. 01. 04.
https://azonnali.hu/cikk/20210104_baloldali-ember-nem-lehet-oltasellenes-hegyi-gyula
 (hozzáférés dátuma: 2022.. 12. 13.).
- Hoffman, Maayan. „Sputnik Vaccine Efficacy Data Published in Lancet Are ‘Statistically Impossible’.” *Health Policy Watch*. 2022. 07. 13. List of Vaccines Eligible for Travel to EU to Be Extended (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 10.).
- Hont, András. *Facebook*. 2022.. 01. 24.
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=494937688655322&set=a.389875589161533>
 (hozzáférés dátuma: 2022., november. 12.).
- *Facebook*. 2020.. 12. 17. https://www.facebook.com/hontandras75/photos/az-internet-nem-felejt-rovatunkban-ism%C3%A9t-sv%C3%A9dorsz%C3%A1g-k%C3%B6vetkezik-eg%C3%A9sz-pontosan-sv/3068855083399425/?paipv=0&eav=AfbgPQzDmpjXBzZlYK0EDvws5aLJQksqH6CBq-r-BxtRITH-tAFyYeRWSZs83Sr7hWA&_rdr (hozzáférés dátuma: 2022., 12. 14.).
- Horváth, Dániel. „Polgári társadalmat, felelősségteljes védekezést a koronavírus ellen!” *Azonnali*. 2021. 01. 26. https://azonnali.hu/cikk/20210126_polgari-tarsadalmat-felelossegteljes-vedekeszt-a-koronavirus-ellen (hozzáférés dátuma: 2022.. 12. 17.).
- „International Offshore Jurisdiction Review: Malta as a Tax Haven.” *Offshore Protection*. dátum nélk.
<https://www.offshore-protection.com/malta-tax-haven#H3-10> (hozzáférés dátuma: 2022.. 01. 03.).
- Jr., Donald G. McNeil. „How Much Herd Immunity Is Enough?” *New York Times*. 2020. 12. 24.
<https://www.nytimes.com/2020/12/24/health/herd-immunity-covid-coronavirus.html>
 (hozzáférés dátuma: 2023. 01. 03.).
- K. Kiss, Gergely. „Jön az oltatlansági igazolvány, ezt ígéri Gődényék.” *Napi.hu*. 2021. 06. 20.
<https://www.napi.hu/magyar-gazdasag/oltas-vakcina-koronavirus-covid-19-jarvany-godeny-gyorgy.731396.html> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 03.).
- „Két nap alatt ölte meg a koronavírus a makkegészséges családapát – 44 éves volt.” *Blikk.hu*. 2020.. 03. 27. <https://www.blikk.hu/aktualis/kulfold/koronavirus-egeszseges-fiatal-aldozat-csaladapa/3k2849h> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 05.).
- KG-. „Bergamo: szinte háborús állapotokra kell készülni.” *Index.hu*. 2020.. 3. 20.
https://index.hu/kulfold/2020/03/20/bergamo_olaszorszag_koronavirus_korhaz/ (hozzáférés dátuma: 2022.. 11. 11.).
- Kormány.hu*. 2020. 11 04. <https://kormany.hu/hirek/a-halaszthato-mutetek-felfuggesztese-tehermentesiti-a-magyar-egeszsegugyet> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 04.).

- Koroos, Levente. „Nem az állam hatalmát kell csökkenteni válaszként a járványra.” *Azonnali*. 2021.. 01. 11. Nem az állam hatalmát kell csökkenteni válaszként a járványra (hozzáférés dátuma: 2022.. 12. 13.).
- Krekó, Péter. *Tömegparanoia - Az összeesküvés-elméletek és álhírek szociálpszichológiája*. Budapest: Atheneum, 2018.
- . *Tömegparanoia 2.0 - Összeesküvés-elméletek, álhírek és dezinformáció*. Budapest: Atheneum, 2021.
- „Legyen kötelező az oltás!” *Azonnali*. 2020.. 12. 31. https://azonnali.hu/cikk/20201231_legyen-kotelezo-az-oltas (hozzáférés dátuma: 2022.. 12. 13.).
- Levin, A.T., Hanage, W.P., Owusu-Boaitey. „Assessing the age specificity of infection fatality rates for COVID-19: systematic review, meta-analysis, and public policy implications.” *European Journal of Epidemiology volume* , 2020: 1123–1138.
- „List of Vaccines Eligible for Travel to EU to Be Extended.” *Hungary Today*. 2022. 02. 24. <https://hungarytoday.hu/who-eu-approved-coronavirus-covid-19-vaccines-sinopharm-chinese-vaccine/> (hozzáférés dátuma: 2023,. 01, 06.).
- MDJ. „Előállították Gódey Györgyöt.” *Index.hu*. 2020.. 12. 11. https://index.hu/belfold/2020/12/11/letartoztattak_godeny_gyorgyot/ (hozzáférés dátuma: 2022,. 12. 14.).
- Mill, John Stuart. *A szabadságról*. Budapest: Helikon, 2020.
- Molnár, Csilla. „Nem igaz, hogy csak a lockdown és a kötelező oltás között választhatunk.” *Azonnali*. 2021. 01. 15. Nem igaz, hogy csak a lockdown és a kötelező oltás között választhatunk (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 04.).
- Nagy, Dávid. „Ezért ne legyen kötelező a koronavírus elleni oltás!” *Azonalli* . 2021.. 01. 05. https://azonnali.hu/cikk/20210105_ezert-ne-legyen-kotelezo-a-koronavirus-elleni-oltas (hozzáférés dátuma: 2022.. 12. 12.).
- „Orbán: Kijárási tilalom lesz este 8-tól, a gimnáziumok is digitális oktatásra állnak á.” *HVG*. dátum nélk. https://hvg.hu/itthon/20201109_Orban (hozzáférés dátuma: 2022. 01. 03.).
- Patel, Mohel P, Viviek B. Kute, és Sanjay K Agarwai. „“Infodemic” COVID 19: More Pandemic than the Virus.” *Indian Journal of Nephrology*, 2020: 188-191.
- Prior, Markus. „Media and Political Polarisation.” *Annual Review of Political Science*, 2013: 101-127.
- Siguenza, Carmen, és Esther Rebollo. *Byung-Chul Han: COVID-19 has reduced us to a ‘society of survival’*. 2020,. 05, 25. <https://www.euractiv.com/section/global-europe/interview/byung-chul-han-covid-19-has-reduced-us-to-a-society-of-survival/> (hozzáférés dátuma: 2022.. 12. 4.).
- „Statista.” *Twitter's revenue from 1st quarter 2011 to 2nd quarter 2022* . dátum nélk. <https://www.statista.com/statistics/274568/quarterly-revenue-of-twitter/> (hozzáférés dátuma: 2022 . 01. 11.).
- Szűcs, Jenő. *Vázlat Európa három történeti régiójáról*. Budapest: Magvető, 1983.

- Techet, Péter. „2020-ban megjelent a valóság az életünkben.” *Azonnali.hu*. 2020. január 2. https://azonnali.hu/cikk/20210102_2020-ban-megjelent-a-valosag-az-eletunkben (hozzáférés dátuma: 2023. január 2.).
- Techet, Péter. „Egy lehetséges kompromisszum: kötelező oltás, de szankció nélkül.” *Azonnali.hu*. 2022. 08. 03. https://azonnali.hu/cikk/20210803_egy-lehetseges-kompromisszum-kotelezo-oltas-de-szankcio-nelkul (hozzáférés dátuma: 2022.. 12. 17.).
- Tóth I., János. „Erkölcileg elítélendő, aki nem oltatja be magát, holott megtehetné.” *Azonnali*. 2021.. 05. 19. https://azonnali.hu/cikk/20210519_erkolcsileg-elitelendo-aki-nem-oltatja-be-magat-holott-megtehetne (hozzáférés dátuma: 2023. 01. 01.).
- Tóth, Csaba Tibor. „Ezért változott a TASZ véleménye a védettségi igazolványok ügyében.” *Azonnali*. 2021. 04. 26. https://azonnali.hu/cikk/20210426_februarban-meg-elfogadhatonak-tartotta-a-tasz-az-oltasi-igazolvanyokat-mostanra-diszkriminativnak-minositette-oket- (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 07.).
- Vértes, Sára. „Egymástól túl sokat, a kormánytól túl keveset követelünk az oltáskérdés megoldásában.” *Azonnali*. 2021.. 01. 25. https://azonnali.hu/cikk/20210125_egymastol-tul-sokat-a-kormanytol-tul-keveset-kovetelunk-az-oltaskerdes-megoldasaban (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 05.).
- Volksgruppen*. 2022. 06. 22. <https://volksgruppen.orf.at/magyarok/stories/3162017/> (hozzáférés dátuma: 2022.. 12. 17.).
- „Why You Should Not Use Ivermectin to Treat or Prevent COVID-19.” *US. Food & Drug*. 2021. 10. 12. <https://www.fda.gov/consumers/consumer-updates/why-you-should-not-use-ivermectin-treat-or-prevent-covid-19> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 04.).
- Worldometer*. 2023. . 01. 08. <https://www.worldometers.info/coronavirus/> (hozzáférés dátuma: 2023.. 01. 08.).